

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
ქართული ფილოლოგიის დეპარტამენტი

ხელნაწერის უფლებით

ნინო გაბეჩავა

პარატაქსი და ჰიპოტაქსი ქართულში და მათი სწავლება

სპეციალობა - ფილოლოგია

ა ნ ო ტ ა ც ი ა

(წარმოდგენილია ფილოლოგიის დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად)

სამეცნიერო ხელმძღვანელი: ასოცირებული პროფესორი ნ. ფარტენაძე

ბათუმი - 2024

სადისერტაციო ნაშრომი შესრულებულია ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის
ქართული ფილოლოგიის დეპარტამენტში

სამეცნიერო ხელმძღვანელი:

ნათელა ფარტენაძე - ფილოლოგიის დოქტორი, ბათუმის შოთა რუსთაველის
სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი.

შემფასებლები:

- 1. მამია ფაღავა** - ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, ბათუმის შოთა
რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი;
- 2. მაია კიკვაძე** - ფილოლოგიის დოქტორი, ბათუმის შოთა რუსთაველის
სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი;
- 3. მედეა რიყვაძე** - ფილოლოგიის დოქტორი, საქართველოს საპატრიარქოს წმინდა
ტბელ აბუსერისძის სახელობის სასწავლო უნივერსიტეტის
პროფესორი.

სადისერტაციო ნაშრომის დაცვა შედგება **2024 წლის 9 ივლისს 13:00 საათზე**, 37-ე
აუდიტორიაში, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის სადისერტაციო საბჭოს მიერ შექმნილი
სადისერტაციო კომისიის სხდომაზე.

მისამართი: ბათუმი 6010, ნინოშვილის/რუსთაველის ქ. 35/32

სადისერტაციო ნაშრომის გაცნობა შეიძლება ბათუმის შოთა რუსთაველის
სახელმწიფო უნივერსიტეტის ილია ჭავჭავაძის ბიბლიოთეკაში, ხოლო
სადისერტაციო ნაშრომის ანოტაციისა - ამავე უნივერსიტეტის ვებ-გვერდზე
(www.bsu.edu.ge).

სადისერტაციო საბჭოს მდივანი,
ფილოლოგიის დოქტორი, პროფესორი

მ. კიკვაძე

შესავალი

ჩვენი კვლევა ეხება პარატაქსისა და ჰიპოტაქსის საკითხებს ქართულ ენაში და მათ სწავლებასთან დაკავშირებულ სირთულეებს. ნაშრომში გაანალიზდა სინტაქსის, კერძოდ, რთული წინადადების სწავლების თანამედროვე მიდგომები და მეთოდური ტენდენციები, გამოიკვეთა მათი დადებითი და უარყოფითი მხარეები, დაისახა სამომავლო გეგმები სწავლის უკეთესი შედეგის მისაღწევად.

ნაშრომის აქტუალურობა. სინტაქსის საკითხები ქართულ ენათმეცნიერებაში არაერთი მეცნიერის კვლევის ობიექტად იქცა. ეს ეხება პარატაქსსაც და ჰიპოტაქსსაც, ასევე, მათი სწავლების საკითხსაც. პარატაქსული და ჰიპოტაქსური კონსტრუქციების კვლევით სხვადასხვა დროს დაინტერესებული იყვნენ: არნ. ჩიქოვავა, ლ. კვაჭაძე, ავ. დავითიანი, ლ. კვანტალიანი, გ. ბურჭულაძე, თ. ბურჭულაძე, ვ. ახალაია, ფ. ერთელიშვილი, გ. როგავა, მ. ლომია და სხვები, რომელთაც საინტერესო მოსაზრებები აქვთ გამოთქმული ქართული პარატაქსისა და ჰიპოტაქსის წარმოშობის, შეკავშირების სახეების, აგებულებისა და შედგენილობის საკითხებთან დაკავშირებით.

სინტაქსის საკითხების სწავლება ყოველთვის იყო მეცნიერთა ინტერესის სფერო. პარატაქსისა და ჰიპოტაქსის სწავლების საკითხს დღესაც მნიშვნელოვანი ადგილი და განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა ქართულ ენათმეცნიერებაში. რთული წინადადების სინტაქსის სწავლება ინარჩუნებს აქტუალურობას, იქიდან გამომდინარე, რომ პარატაქსული და ჰიპოტაქსური კონსტრუქციები არაერთ ასპექტს მოიცავს და მათი გაგება არცერთ საფეხურზე ადვილი სულაც არ არის. წინადადების აგებულებისა და შედგენილობის საკითხების ათვისებისათვის პარატაქსული და ჰიპოტაქსური კონსტრუქციების სწავლებას და ამ მიზნით ეფექტური თანამედროვე მიდგომების გამოყენებას დიდი მნიშვნელობა აქვს. ამიტომ აღნიშნული სირთულის გადასალახავად რამდენიმე საკითხია გასათვალისწინებელი. პირველ რიგში გრამატიკის დახვეწილი სახელმძღვანელოები, საათობრივ ბადეში, ცალკე გრამატიკის სწავლებისთვის, კვირაში საათების გონივრული რაოდენობის გამოყოფა, მოსწავლეზე ორიენტირებული სწავლა-სწავლების უნივერსალურ დიზაინზე (UDL) მორგებული სასარგებლო, მარტივად აღსაქმელი და შედეგზე ორიენტირებული მეთოდებისა და აქტივობების მიზნობრივად გამოყენება და სხვა. ყოველივე ამის გათვალისწინებით, სათქმელიც და გასაკეთებელიც ბევრია, ამიტომ კვლევა ცალსახად აქტუალურია.

კვლევის ობიექტი. წარმოდგენილი სადოქტორო ნაშრომის კვლევის ობიექტია ქართული ენის სინტაქსის უმნიშვნელოვანესი საკითხი, კერძოდ, კი პარატაქსული (თანწყობილი) და ჰიპოტაქსური (ქვეწყობილი) კონსტრუქციები და მათი სწავლება. საკითხის გააზრებისათვის გაანალიზებულია მეთოდური გზამკვლევები.

კვლევის მიზანი. კვლევის მიზანი გახლავთ პარატაქსისა და ჰიპოტაქსის სწავლების საკითხების (მიდგომების, მეთოდური ტენდენციების) შესწავლა ქართული ენის მაგალითზე, არსებული ხარვეზის გამოკვეთა, აღნიშნული მიმართულებით სწავლების გაუმჯობესების გზებზე მსჯელობა.

დასახული მიზნის მისაღწევად ნაშრომი ორიენტირებულია შემდეგ ამოცანებზე:

1. კვლევის თეორიული ჩარჩოების ჩამოყალიბება;
2. ქართული ენის სწავლების ისტორიისა და სამართლებრივი ასპექტების განხილვა და ანალიზი;
3. გრამატიკის სწავლების ტრადიციული და თანამედროვე გზების, მეთოდებისა და ხერხების დახასიათება, შეპირისპირება და მათ შორის განსხვავებების გამოვლენა;
4. რთული წინადადებების სწავლების მეთოდური ტენდენციების შესწავლა და გამოკვეთა გრიფირებული სახელმძღვანელოების მიხედვით;
5. პარატაქსისა და ჰიპოტაქსის, კორელაციანი და უკორელატო, შერეული სახის რთული ქვეწყობილი წინადადებების სწავლებისას თანამედროვე მიდგომებისა და მეთოდური გზამკვლევების ანალიზი.

კვლევის მეთოდოლოგია. პარატაქსისა და ჰიპოტაქსის წარმოშობისა და სწავლების საკითხები ქართულში შესწავლილია სინქრონიული და დიაქრონიული ასპექტით. გამოყენებულია რაოდენობრივი კვლევის მეთოდი - გამოკითხვა. პარატაქსისა და ჰიპოტაქსის წარმოშობის საკითხისა და ამ რთული კონსტრუქციებისათვის დამახასიათებელი თავისებურებების შესწავლისათვის გამოყენებულია აღწერით-სტატისტიკური და ისტორიულ-შედარებითი მეთოდები. სადოქტორო ნაშრომის ფარგლებში წარმოდგენილია პარატაქსისა და ჰიპოტაქსის წარმოშობისა და სწავლების საკითხები ძველი და თანამედროვე ქართული ენის გრამატიკებში, საერთო ქართული (სამწერლობო) ენის მიხედვით. ემპირიული

მასალა: მეთოდური გზამკვლევები და გრიფირებული სახელმძღვანელოები შესწავლილია შედარებითი და თვისებრივი კვლევის საშუალებით.

საკვლევ ემპირიულ მასალას წარმოადგენს ქართული ენისა და ლიტერატურის გრიფირებული სახელმძღვანელოები და მეთოდური გზამკვლევები. აღნიშნული მასალები იძლეოდა საშუალებას, რომ ნაშრომის ფარგლებში გამოვლენილიყო რთული წინადადებისა და მისი სახეების, პარატაქსისა (თანწყობა) და ჰიპოტაქსის (ქვეწყობა), კორელატიანი და უკორელატო რთული ქვეწყობილი წინადადებების სწავლების მეთოდური ტენდენციები თანამედროვე ქართულენოვან სკოლებში.

სადოქტორო ნაშრომის **სამეცნიერო სიახლეა** ის, რომ:

- შევისწავლეთ პარატაქსისა და ჰიპოტაქსის შესახებ არსებული კვლევები ადრინდელი და თანამედროვე ქართული გრამატიკის ჭრილში;
- გავანალიზეთ პარატაქსული და ჰიპოტაქსური კონსტრუქციების სწავლების საკითხი მეთოდური გზამკვლევებისა და გრიფირებული სახელმძღვანელოების (ემპირიული მასალის) საფუძველზე, რომელიც აქამდე შესწავლილი არ ყოფილა;
- გამოიკვეთა პარატაქსისა და ჰიპოტაქსის სწავლებისადმი ტრადიციულ და თანამედროვე მიდგომებს შორის არსებული მსგავსება-განსხვავებანი; მოსწავლეზე ორიენტირებულ სწავლა-სწავლების უნივერსალურ დიზაინზე (UDL) მორგებული სასარგებლო, მარტივად აღსაქმელი და შედეგზე ორიენტირებული მეთოდები და აქტივობები.

ნაშრომის თეორიული ღირებულებაა ქართულში პარატაქსული და ჰიპოტაქსური კონსტრუქციების წარმოშობისა და სწავლების შესახებ ძველი ქართულიდან თანამედროვეობამდე დაცული სამეცნიერო ლიტერატურის ანალიზი და მკვლევართა შეხედულებების შედარება - შეჯერება.

ნაშრომის პრაქტიკული მნიშვნელოვნება გამოიხატა კვლევის შედეგების განზოგადების შესაძლებლობით. მიღებული კვლევის შედეგები საინტერესო იქნება პარატაქსისა და ჰიპოტაქსის წარმოშობის, მათი სწავლების საკითხით დაინტერესებული პირებისათვის. პარატაქსისა და ჰიპოტაქსის სწავლების თანამედროვე მიდგომების ანალიზი

და პრაქტიკული რეკომენდაციები შეიძლება სასარგებლო გამოდგეს აღნიშნული საკითხების სწავლების მეთოდური მიდგომების გაუმჯობესების კუთხითაც.

ნაშრომის სტრუქტურა შეესაბამება აკადემიურ სტანდარტებს და შედგენილია საკვლევი მიზნებისა და ამოცანების გათვალისწინებით. შესავალი ნაწილი ეთმობა ნაშრომის აქტუალურობის დასაბუთებას, კვლევის ობიექტის, მიზნის, ამოცანების, მეთოდოლოგიის, საკვლევი ემპირიული მასალის გამოკვეთას, ნაშრომის სამეცნიერო სიახლის, თეორიული ღირებულებისა და პრაქტიკული მნიშვნელოვნების ხაზგასმას.

ნაშრომის პირველი თავი „ქართული ენის სწავლების ისტორია და სამართლებრივი ასპექტები“ ეხება ქართული ენის გრამატიკის სწავლების განვითარების თავისებურებებს ქართულ სკოლებში ძველი პერიოდიდან დღემდე, ასევე, ქართული ენის გრამატიკის სწავლების სამართლებრივ მხარეებს.

მეორე თავში აღწერილია „გრამატიკის სწავლების გზები, მეთოდები და ხერხები“, გრამატიკის სწავლების ტრადიციული და თანამედროვე მეთოდები.

მესამე თავში „რთული წინადადების სწავლების მეთოდური ტენდენციები გრიფირებული სახელმძღვანელოების მაგალითზე“ შესწავლილია ქართული ენის გრამატიკის სწავლების მეთოდური ტენდენციები ქართულენოვან სკოლებში წინა წლებისა და ქართული ენისა და ლიტერატურის ახალი, მოქმედი სტანდარტის მიხედვით. აქვეა გაანალიზებული 2021 წელს გრიფინიჭებული სახელმძღვანელოს „ქართული ენა 9 (მოსწავლის წიგნი)“ (ნანა სახეჩიძის, მანა მენაბდისა და ნათია ფურცელაძის თანაავტორობით) საფუძველზე რთული წინადადების სწავლების საკითხი.

ნაშრომის მეოთხე თავი „პარატაქსი ქართულში და მისი სწავლება“ ეხება რთული თანწყობილი წინადადების სწავლების თავისებურებებს. ეს თავი დაყოფილია ორ ქვეთავად. 4.1 ქვეთავში წარმოდგენილია რთული თანწყობილი წინადადებების სახეები და სტრუქტურული მახასიათებლები, 4.2. ქვეთავში - პარატაქსის სწავლების თანამედროვე მიდგომები შესწავლილია მეთოდურ გზამკვლევებსა და გრიფირებულ სახელმძღვანელოებზე დაყრდნობით.

სადოქტორო ნაშრომის მეხუთე თავი „ჰიპოტაქსი ქართულში და მისი სწავლება“ ეთმობა ჰიპოტაქსური კონსტრუქციების, რთული ქვეწყობილი წინადადების სწავლების თავისებურებების ანალიზს. 5.1 ქვეთავი მოიცავს რთული წინადადების სტრუქტურისა და ჰიპოტაქსში დამოკიდებული წინადადების ადგილის შესახებ მსჯელობას. 5.2 ქვეთავში განხილულია ჰიპოტაქსის სწავლების თანამედროვე მიდგომები მეთოდური გზამკვლევის კვალობაზე. 5.2.1 ქვეთავში ჰიპოტაქსის სწავლების საკითხი დავიწროებულია და ეთმობა კორელატიანი რთული ქვეწყობილი წინადადების სწავლებას, ხოლო 5.2.2 ქვეთავი - უკორელატო რთული ქვეწყობილი წინადადების სწავლებას. რაც შეეხება 5.2.3 ქვეთავს, საუბარია შერეული სახის რთული წინადადების სწავლების მეთოდოლოგიურ ასპექტებზე.

მეექვსე თავში წარმოდგენილია მეთოდური გზამკვლევის ჩვენეული ვერსია, თანამედროვე მეთოდები და აქტივობები.

ნაშრომი, ზემოდასახელებულ თავებთან ერთად, მოიცავს კვლევის კომპონენტსა და დასკვნით დებულებებს, რომელსაც ერთვის გამოყენებული ლიტერატურის სია.

თავი I. ქართული ენის გრამატიკის სწავლების ისტორია და სამართლებრივი ასპექტები

ქართული ენის გრამატიკის სწავლების ისტორია. დღეს ქართული ენა ქართულ სკოლაში მხოლოდ ერთ-ერთი სასწავლო დისციპლინა კი არ არის, არამედ ნებისმიერი საგანის სწავლების საფუძველიც გახლავთ. ქართული ენისა და ლიტერატურის სტანდარტის ბირთვს წარმოადგენს ენა, როგორც პიროვნების თვითგამოხატვის, აზრის ჩამოყალიბებისა და გადაცემის საშუალება.

სასკოლო გრამატიკის ელემენტარული კურსის სწავლებას დიდად შეუწყო ხელი ა. შანიძის „ქართული ენის გრამატიკამ“, რომელიც დაიბეჭდა 1939 წელს. ამის შემდეგ მყარ მეცნიერულ ნიადაგზე დადგა სკოლაში ქართული ენის ბუნება-აგებულების სწავლება. ა. შანიძისეული ინტერპრეტაციები დაედო საფუძვლად ქართული ენის გრამატიკის ელემენტარული კურსის შესწავლას. აკაკი შანიძისა და ლეო კვაჭაძის „ქართული ენა“ აქტიურად გამოიყენებოდა სასწავლო პროცესში.

როგორც ცნობილია, 2006 წლიდან ამოქმედდა ეროვნული სასწავლო გეგმა, მასში, მართალია, პირდაპირ არ იკითხება მითითება ქართული ენის გრამატიკის სწავლების

მეთოდების შეცვლის ან თუნდაც გაუქმების შესახებ, თუმცა ფაქტია, რომ ამ დრომდე ძალიან ბევრი ცვლილება განხორციელდა. ეტაპობრივად, თავდაპირველად ზოგიერთ კლასში, შემდეგ სამივე საფეხურზე, სწავლება გახდა ინტეგრირებული, საბოლოოდ, 2011 წლიდან კი ქართული ენა, როგორც ცალკე სასწავლო დისციპლინა, საერთოდ გაუქმდა.

ქართული ენის გრამატიკის სწავლების სამართლებრივი ასპექტები. საგანმანათლებლო დაწესებულებებში ქართული ენის სწავლებას არეგულირებს სამართლებრივი დოკუმენტები, როგორებიცაა: ეროვნული სასწავლო გეგმა, საქართველოს კანონი ზოგადი განათლების შესახებ, ქართული ენისა და ლიტერატურის საგნობრივი სტანდარტი, ქართული ენისა და ლიტერატურის მასწავლებლის პროფესიული სტანდარტი. საგნობრივ სტანდარტში მოცემულია ის აუცილებელი და მთავარი საკითხები, რომლებიც უნდა ისწავლებოდეს სხვადასხვა საფეხურზე.

ქართული ენის გრამატიკის სწავლებას ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლებსა და უმაღლეს სასწავლებლებში (მხედველობაში გვაქვს არაფილოლოგიური სპეციალობები) წლების წინ უფრო მეტი ყურადღება ექცეოდა, ვიდრე დღეს. გრამატიკის სწავლებასთან დაკავშირებით სახელმწიფოს მიერ მასწავლებლებისთვის შეთავაზებული მეთოდიკური სახელმძღვანელოები საკმაოდ მწირია, ფაქტობრივად, არ არსებობს თანამედროვე მეთოდიკური სახელმძღვანელო, როგორც რაოდენობრივად, ასევე – ხარისხობრივად.

თავი II. გრამატიკის სწავლების გზები, მეთოდები და ხერხები

საგნის ცოდნა არ ნიშნავს მის მაღალ დონეზე სწავლებას. თეორიულ-მეცნიერული ცოდნის გარდა, ძალზე მნიშვნელოვანია ამ ცოდნის მიტანა მოსწავლეთა გონებამდე, მისი გამოყენება ბავშვების ბუნებრივი განვითარებისათვის, ცოდნის თანდათანობით გაფართოებისათვის. პედაგოგი კვალიფიციურია მაშინ, როცა ის ერთნაირად ფლობს, როგორც საგანს, ასევე სწავლების მეთოდიკას.

სწავლების პროცესში, ბუნებრივია, იბადება შემდეგი კითხვა: რა არის სწავლების მეთოდი და როგორ შევარჩიოთ ის მართებულად?

ცნება მეთოდი სხვადასხვა სფეროში სხვადასხვაგვარად აღიქმება, მაგრამ ნებისმიერ ვარიანტში იგულისხმება მიზნის მისაღწევი გზები. სწავლების მეთოდი კი არის

მასწავლებლის ქმედება, რომელიც მიზანმიმართულია, მოსწავლეებში განავითაროს შესაბამისი კომპეტენცია.

გრამატიკის სწავლების დროს მოსწავლეებს ხშირად უჭირთ ერთმანეთისგან გაარჩიონ მეთოდი და აქტივობა. აქტივობას დაესმის კითხვა: რას ვაკეთებ? მაგალითად ხელმძღვანელი კლასთან ერთად შეიმუშავებს ჯგუფური მუშაობის წესებს და ა.შ. ხოლო ის, რასაც დაესმის კითხვა: როგორ ვაკეთებ? - ეს უკვე მეთოდია (რა ხერხით, რა გზებით ვახორციელებ ამ აქტივობას?).

ბევრისთვის ნაცნობი ტერმინი - „სწავლის სტილი“ ძალიან ეფექტური საშუალებაა გრამატიკის სწავლების პროცესში. ყველა მოსწავლე ერთმანეთისგან განსხვავებული და უნიკალურია, შესაბამისად, მათ მიერ ინფორმაციის აღქმა და გადამუშავება სხვადასხვაგვარია, რაც სწავლა-სწავლების პროცესზე დიდ გავლენას ახდენს. ქართული ენის სწავლების ეფექტური პროცესის წინაპირობაა სწავლის ტიპის იდენტიფიცირება.

თავი III. რთული წინადადების სწავლების მეთოდური ტენდენციები გრიფირებული სახელმძღვანელოების მაგალითზე

საქართველოს განათლების სამინისტროს მოთხოვნით ქართული ენის გრამატიკა, ისევე როგორც ადრე, ცალკე საგნად მოიაზრებოდა, თუმცა მასში რიგი ცვლილებები უნდა შესულიყო. სირთულის გამო ზმნის კატეგორიების სწავლება ორ კლასზე (VI-VII) გადანაწილდა.

ახალი სტანდარტის მიხედვით, გრამატიკის ახალი სახელმძღვანელოებით სწავლების თეორიული პრინციპი იმავე ტიპის უნდა ყოფილიყო, მთავარი აქცენტი კი მეთოდოლოგიურ ნაწილს უნდა დათმობოდა. პრაქტიკულად საჭირო და საინტერესო დავალებებით გამრავალფეროვნება იყო მისი ახალი ნიშა. აუცილებელია შემუშავდეს ერთიანი სისტემა ქართული ენის გრამატიკის სწავლებისა.

ამისათვის საჭიროა:

- 1) განისაზღვროს საკითხთა წრე, რომელიც აუცილებლად უნდა ისწავლებოდეს სკოლაში;
- 2) შესასწავლი მასალა გადანაწილდეს კლასების მიხედვით, რომ დაცული იყო უმთავრესი მეთოდოლოგიური პრინციპები. მიწოდებული მასალა იყოს ასაკისთვის რელევანტური;

3) განისაზღვროს ის საკითხები, თუ რომელი უნდა ისწავლებოდეს სისტემური კურსით, რომელი-ფუნქციურით;

4) კონკრეტული საკითხის შესასწავლად შეირჩეს მეთოდური არსენალი.

სახელმძღვანელოს ანალიზისათვის ვეყრდნობით რამდენიმე ზოგად კრიტერიუმს:

- რამდენადაა გათვალისწინებული მისაწვდომობის, სისტემურობისა და თანმიმდევრულობის (დიდაქტიკური და ზოგადპედაგოგიკური) პრინციპები თეორიული მასალის ორგანიზებისას;
- როგორაა საგნობრივი ასპექტი მოცემული სახელმძღვანელოში?
- პასუხობს თუ არა სახელმძღვანელო თანამედროვეობის მოთხოვნებს, გათვალისწინებულია თუ არა თანამედროვე სწავლების მეთოდები?
- რამდენად უწყობს ხელს მაღალი სააზროვნო უნარების განვითარებას წიგნში მოცემული დავალებები?

რთული წინადადების სწავლებისას მე-9 კლასის ქართული ენის სახელმძღვანელოში გვხვდება საინტერესო დავალებები - კომიქსური სტილის ილუსტრაციებით. ერთი მხრივ, რთული თანწყობილი წინადადების ახსნისას მაგალითებად ორივე ტიპის რთული (თანწყობილი და ქვეწყობილი) ქმნის ნიადაგს, წინარე ცოდნას მომდევნო პარაგრაფში რთულ ქვეწყობილ წინადადებაზე გადასვლისათვის, უმარტივეს მოსწავლეს შემდგომში რთული ქვეწყობილი წინადადების გაგებას.

რთული თანწყობილი წინადადების სწავლების ნაწილში, მოცემულია სასწავლო მასალა და პრაქტიკული მაგალითები თანწყობილში შემავალ წინადადებებთან კავშირებისა და სასვენი ნიშნების გამოყენების შესახებ; ამ კუთხით სასწავლო მასალის განმტკიცებას ემსახურება რუბრიკა „დაიმახსოვრე“.

რთული ქვეწყობილი წინადადების სქემატურად გამოსახვით მოსწავლისათვის უფრო ცხადი ხდება, თუ რა ურთიერთმიმართება აქვს რთულ ქვეწყობილ წინადადებაში მთავარ და დამოკიდებულ წინადადებებს, როგორ უკავშირდებიან ისინი ერთმანეთს, რა გრამატიკული საშუალებებია ამისათვის გამოყენებული.

მაგალითად, ჩვენი მოკრძალებული აზრით, მოსწავლეთა ინტერესებიდან გამომდინარე, გაცილებით ეფექტური იქნებოდა, თუ უბრალოდ მითითებული იქნებოდა, რომ, საჭიროების შემთხვევაში, დავალების შესრულებისას გადაეხედათ უკვე განვლილი თეორიული მასალისათვის (თუნდაც მიეთითებინათ შესაბამისი გვერდები), ან მოსწავლე

დამოუკიდებლად მისულიყო ამ დასკვნამდე. ამ შემთხვევაში მოსწავლე განიმტკიცებდა წინარე ცოდნას, განსხვავებით შაბლონებისა (ნიმუშებისაგან), რომელსაც ერთჯერადი ეფექტი უფრო აქვს, მხოლოდ სავარჯიშოს შესასრულებლად თუ გამოადგება მოსწავლეს.

გრიფირებული სახელმძღვანელო უდავოდ პასუხობს სწავლებისადმი თანამედროვეობის მოთხოვნებს. ამის დასტურია რთული წინადადებების ახსნისას უხვად გამოყენებული თვალსაჩინოებები: ლოგიკური სქემები და ილუსტრაციები, ასევე, პრაქტიკული სავარჯიშოები და დავალებები, ფუნქციური და დასამახსოვრებელი რუბრიკები „დააკვირდი“, „დაიმახსოვრე“.

ამდენად, გრიფირებული სახელმძღვანელოების ანალიზმა აჩვენა, რთული წინადადებების სწავლებისას ნაკლებად არის დაცული მისაწვდომობის, სისტემურობისა და თანმიმდევრულობის პრინციპები, ნაწილობრივ გვხვდება ხარვეზებიც, რაც ამ მიმართულებით მეტ მუშაობას მოითხოვს.

თავი IV. პარატაქსი ქართულში და მისი სწავლება

4.1. რთული თანწყობილი წინადადების სახეები და სტრუქტურული თავისებურებანი

ა. კიზირია სვამს კითხვას: „რა დამოკიდებულება აქვთ თანწყობილ წინადადებათა კომპონენტებს ერთმანეთთან აზრობრივი მიმართებისას? შეიძლება თუ არა ერთი სახეობის განვითარებამ მოგვეცეს მეორე სახეობა? პასუხი უარყოფითი იქნება გასაგები მიზეზის გამო. თანწყობილ წინადადებათა ამგვარ სახეობებს შორის ქრონოლოგიური სხვაობა კი არ არსებობს, არამედ სხვაობას ქმნის შეკავშირებულ წინადადებათა მიმართება.

ამდენად, ირკვევა რომ:

1. თანწყობილი წინადადება არ შედგება მექანიკურად შეერთებულ წინადადებათაგან;
2. თანწყობილი წინადადება ყოველთვის არ შედგება ისეთი წინადადებებისაგან, რომლებიც ერთმანეთის მიმართ აბსოლუტურად თანასწორნი არიან.

როგორც ცნობილია, თანწყობილი წინადადების კომპონენტებს შორის შეიძლება გამოიხატოს სამგვარი აზრობრივი მიმართება: ერთდროულობა, თანამიმდევრობა და მიზეზშედეგობრიობა (ანუ დაპირისპირება, ოპოზიცია).

ჯერ კიდევ ძველი გრამატიკოსები ქართულ ენაში გამოყოფდნენ სხვადასხვა აგებულების წინადადებებს, რომელთაგან შემდგომში მეცნიერულ დონეზე გაიმიჯნა სამი ტიპი: მარტივი, შერწყმული და რთული (რთული თანწყობილი, რთული ქვეწყობილი).

მართალია, სტრუქტურულად აშკარად განსხვავდება შერწყმული წინადადება თანწყობილისგან, თანწყობილი - ქვეწყობილისგან, მაგრამ მათ საერთოც ბევრი აქვთ. ეს მსგავსება კი ზოგჯერ ისე ხელშესახებია, რომ კიდევ ჭირს ზოგიერთი წინადადების ზუსტი კვალიფიკაცია - თანწყობილი იგი თუ შერწყმული, თანწყობილია თუ ქვეწყობილი. ამ ასპექტით უნდა განვიხილოთ რამდენიმე საკითხი.

ამდენად, ერთი ჯგუფის რთულ თანწყობილ წინადადებებს აქვთ ერთგვარი მსგავსება შერწყმულ წინადადებებთან და მნიშვნელოვანია ამ კუთხით ყურადღების გამახვილება. საგულისხმოა, რომ თანამედროვე ქართულში სამწერლობო ენასა და ცოცხალ მეტყველებაში, ზემოგანხილულ წინადადებათა გამოყენების შემთხვევები ხშირია, მაგრამ, ფაქტობრივად, მათი განხილვა არა თუ მაჯგუფებელკავშირიანი თანწყობილის ტოლფასოვნად, არამედ თითქმის საერთოდაც არ ხდება. სასურველი იქნება გრამატიკაში შევიდეს მაჯგუფებელკავშირიანი თანწყობილი წინადადების გვერდით „წამიც და ავადმყოფმა ხელი აათამაშა“ ტიპის წინადადებათა რამდენიმე ნიმუში სათანადო მოკლე თეორიული მიმოხილვით.

4.2. პარატაქსის სწავლების თანამედროვე მიდგომები და მეთოდური გზამკვლევების ანალიზი

უშუალოდ პარატაქსამდე მოსწავლეებს აქვთ საშუალება, გაეცნონ სიტყვათა შორის სინტაქსური ურთიერთობის სახეებს; წინადადების მთავარ და არამთავარ წევრებს; წინადადების ტიპებს შინაარსისა და აგებულების მიხედვით. მოსწავლეებს სასწავლო პროგრამიდან აქვთ წინარე ცოდნა პარატაქსული კონსტრუქციების გაგებისათვის, მათ იციან წინადადების ტიპები, მარტივი და შერწყმული წინადადებების სახეები; წინადადებების შეერთების საშუალებები. მხოლოდ ამის შემდეგ აკეთებს გზამკვლევი აქცენტს რთულ წინადადებაში შემავალი პარატაქსული კონსტრუქციების; განკერძოებული სიტყვებისა და გამოთქმების; პირდაპირი და ირიბი ნათქვამის და სხვა საკითხების შესახებ.

ახალი სტანდარტით განისაზღვრა პარატაქსის და სხვა გრამატიკული საკითხების სწავლებისათვის ახალი სასწავლო პროგრამებისა და სახელმძღვანელოების მომზადების აუცილებლობა. ხაზი ესმება გრამატიკის საკითხების სწავლებისათვის მეთოდიკური ნაწილის განსაკუთრებულ მნიშვნელობას, თუმცა აქცენტი მაინც ინტეგრირებულად სწავლებაზე კეთდება.

პარატაქსის სწავლების თანამედროვე მიდგომებიდან მეტად ეფექტური იქნება ისეთი აქტივობები და ხერხები, როგორებიცაა: წინადადებების კომბინირების საშუალებები (პარატაქსული კონსტრუქციებით მანიპულირება); მხატვრული ტექსტების ანალიზი; თანატოლთა ნაწერების რედაქტირება; კრეატიული წერა და ინტერაქტიური სავარჯიშოები.

ყოველივე ეს ნიშნავს, რომ პარატაქსის სწავლების თანამედროვე მიდგომებიდან ყურადღება უნდა გამახვილდეს კომპლექსურ (შემაჯამებელ) დავალებებზე, პრაქტიკულ სავარჯიშოებზე; სწავლება უნდა დაეფუძნოს ინტერაქტიურ მეთოდებს, რათა შესაძლებელი გახდეს თეორიისა და პრაქტიკის ერთიანობის მიღწევა, მიღებული თეორიული ცოდნის პრაქტიკაში ფუნქციური გამოყენება.

თავი V. ჰიპოტაქსი ქართულში და მისი სწავლება

5.1. რთული წინადადების სტრუქტურა და დამოკიდებული წინადადების ადგილი ჰიპოტაქსში

ჰიპოტაქსურ წყობაში ხშირად გვაქვს ორ-ორი სიტყვა, რომელთაგან ერთი მთავარ კომპონენტშია, მეორე კი - დამოკიდებულში. ესაა საკორელაციო სიტყვა და მაქვემდებარებელი კავშირი ან საკავშირებელი სიტყვა, რომლებიც ქვეწყობილი წინადადების ნაწილებს აკავშირებს ერთმანეთთან, თუმცა გვაქვს უკორელატო და უკავშირო კონსტრუქციებიც, რომელთა არარსებობა ხელს არ უშლის ჰიპოტაქსურ კონსტრუქციას და მათი აღდგენა ხშირ შემთხვევაში მარტივია.

როგორც ცნობილია, რთული ქვეწყობილი წინადადების შემადგენელი წინადადებები სხვადასხვა სტრუქტურის წინადადებებით მიიღება.

ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი და მთავარი პრობლემა ჰიპოტაქსურ წინადადებაში არის წინადადებათა შემადგენლობაში მყოფ შემასმენელთა მწკრივისა და დროის მიმართების

საკითხი. რთულ წინადადებებში ზმნის დროისა და კილოს ფორმების შერჩევა ყველაზე მნიშვნელოვანია. ხშირად ერთი და იმავე მწკრივის ფორმებია გამოყენებული.

ჰიპოტაქსურ კონსტრუქციებში დადასტურებულია მწკრივთა შეუძლებელი კომბინაციები. სამეცნიერო ლიტერატურაში ეს ფაქტი ახსნილია კონსტრუქციის სპეციფიკით - მიზნის გარემოებით დამოკიდებული ქვეწყობილი წინადადებისათვის ნიშანდობლივია ის, რომ დამოკიდებული წინადადების ზმნა-შემასმენლით გადმოცემული დრო შემდგომია მთავარი წინადადების ზმნით გამოხატულ ნებისმიერ დროსთან მიმართებით, რაც თვალსაჩინოა ზმნა-შემასმენელთა თვით ერთი დროის ფარგლებში შეფარდების დროსაც კი.

რაც შეეხება დამოკიდებული წინადადების ადგილს ჰიპოტაქსში, მყარი არ არის. ის შეიძლება წინ უსწრებდეს მთავარ წინადადებას, მოსდევდეს მას, ან მთავარი წინადადებაში იყოს მოქცეული.

ძველ ქართულშიც დამოკიდებული წინადადების წყობა სხვადასხვაა, მისი ადგილი არის თავისუფალი. თუმცა ლიტერატურაში აღნიშნული არის, რომ მნიშვნელობა აქვს იმას, თუ რა შინაარსია გადმოცემული და როგორია შეერთების საშუალებანი.

სამეცნიერო ლიტერატურაში გამოთქმულია აზრი, რომ არამყარი რიგის დროს წინადადება სტილისტიკურად უფრო გამართულია. აზრი მეტად მკაფიოდ არის გადმოცემული, როცა დამოკიდებულ წინადადებას ვიყენებთ მთავრის შემდეგ, სხვადასხვაგვარადაა სიტუაცია, თუ მისი დასმა მთავარი წინადადების წინ ლოგიკური მახვილით ან ამა თუ იმ პირის მეტყველების თავისებურების ჩვენებით არ არის გამოწვეული. ხშირად არის გასათვალისწინებელი ის ფაქტი, თუ რაზე ამახვილებს მოქმელი ყურადღებას - მთავარში გამოხატულ შინაარსზე თუ დამოკიდებულზე - რაზეც კეთდება აქცენტი, წინადადებაც იმით დაიწყება.

5.2. ჰიპოტაქსის სწავლების თანამედროვე მიდგომები და მეთოდური გზამკვლევების ანალიზი

ახალი სტანდარტით ხაზი გაესვა ჰიპოტაქსის სწავლებაში მეთოდური ნაწილის განსაკუთრებულ როლს, რისი დასტურიცაა პრაქტიკული დავალებების მრავალფეროვნება და

თანამედროვე, ინტერაქტიული მეთოდების გამოყენება (საქართველოს განათლებისა და მეცნიერების სამინისტრო, 2018).

ქართული ენისა და ლიტერატურის (მესამე თაობის ეროვნული სასწავლო გეგმის მიხედვით) საბაზო საფეხურის გზამკვლევის ანალიზის საფუძველზე შეიძლება, დავასკვნათ, რომ ჰიპოტაქსის სწავლება ემსახურება ესგ-ის მე-12 შედეგს, კომპონენტს, სინტაქსის ცოდნას.

ქართული ენისა და ლიტერატურის საბაზო საფეხურის გზამკვლევი ჰიპოტაქსის (ქვეწყობის) და ზოგადად გრამატიკის საკითხების სწავლებას უმთავრესად მაინც აფუძნებს ფუნქციურობის პრინციპზე. ყურადღება გამახვილებულია გრამატიკის საკითხების კონტექსტში ფუნქციურად გამოყენებაზე.

ქართული ენისა და ლიტერატურის (მესამე თაობის ეროვნული სასწავლო გეგმის მიხედვით) საბაზო საფეხურის გზამკვლევაში ჰიპოტაქსის სწავლებისას (ისევე როგორც პარატაქსის) გამოყოფილია ორი სახის კომპლექსური დავალება: 1. ემოციების ენა და 2. სათაურების გრამატიკა. კომპლექსური დავალებების საკვანძო საკითხს წარმოადგენს ის, თუ როგორ გამოიყენოს მოსწავლემ გრამატიკული საკითხების წინარე ცოდნა კონკრეტული მიზნით, მათ შორის ჰიპოტაქსის შესწავლისათვის. პრაქტიკული სავარჯიშოების მეშვეობით შესაძლებელია, რომ მასწავლებელმა წახალისოს მოსწავლეები და დაავალოს ჰიპოტაქსის თავისებურებების ამოცნობა ტექსტებში, რაც მათ დაეხმარება ამ კონსტრუქციის შესახებ მიღებული თეორიული ცოდნის პრაქტიკულად გამოყენებაში.

საინტერესოა ლიტერატურული (მხატვრული) ტექსტების სინტაქსური ანალიზი, რომანების, ლექსებისა და ესეების ნაწყვეტებში ჰიპოტაქსური კონსტრუქციებისა და რიტორიკული და სტილისტიკური მიზნებისათვის მათი გამოყენების თავისებურებების ამოცნობა. სასარგებლოა ტექნოლოგიების ინტეგრაცია, ციფრული რესურსების ჩართვა ჰიპოტაქსის სწავლებისას. ამ მხრივ აღსანიშნავია გრამატიკის ონლაინ შემოწმება (kahoot-ის გამოყენება, ქვიზები), წერის ანალიზის პროგრამა და ინტერაქტიული სავარჯიშოები. ინტერაქტიული სავარჯიშოები ითვალისწინებს სწრაფ უკუკავშირს და იძლევა იმის საშუალებას, რომ მოსწავლეებმა მიმართონ თვითრეგულირებას.

ჰიპოტაქსის სწავლების თანამედროვე მიდგომები უნდა დაეფუძნოს დინამიკურ და ინტერაქტიურ მეთოდებს, რაც უზრუნველყოფს თეორიისა და პრაქტიკის მჭიდრო ურთიერთკავშირს.

5.2.1. კორელატიანი რთული ქვეწყობილი წინადადების სწავლება.

მე-9 კლასის ენის სახელმძღვანელოში კორელატიანი რთული ქვეწყობილი წინადადების შესახებ თეორიულ მასალას მოსდევს სავარჯიშო, რომლის ფარგლებშიც მოსწავლეებს ევალუბათ რთულ ქვეწყობილ წინადადებებში მთავარი და დამოკიდებული ნაწილების გამოყოფა და კორელატებისა (არსებობის შემთხვევაში) და კავშირების გახაზვა. პრაქტიკული ნიმუშის მითითება ძალიან ეფექტურია, რამდენადაც დავალება მოითხოვს რამდენიმე ამოცანის შესრულებას: მოსწავლეებმა ჯერ ერთმანეთისაგან უნდა განასხვავონ მთავარი და დამოკიდებული წინადადებები, შემდეგ გახაზონ კორელატები და კავშირები. ამიტომაც ნიმუში უფრო გაუმარტივებს მოსწავლეებს კორელატიანი ქვეწყობილი წინადადების შესახებ სავარჯიშოს შესრულებას. სქემა შეახსენებს მოსწავლეებს, რომ კორელატი მთავარ წინადადებაში უნდა ექებონ, ხოლო კავშირი - დამოკიდებულში.

ნანა სახეჩიძის თანაავტორობით გამოცემულ მე-9 კლასის ენის სახელმძღვანელოში კორელატიანი რთულ ქვეწყობილ წინადადებას ეთმობა ძალიან მცირე თეორიული მასალა და მხოლოდ 1 სავარჯიშო 9 წინადადებით. წინადადებების მხოლოდ ნაწილშია მოცემული კორელატები. აქედან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ აღნიშნულ სახელმძღვანელოში კორელატიანი რთული ქვეწყობილი წინადადების სწავლებას არ ეთმობა საკმარისი ყურადღება. არსებობს სერიოზული ალბათობა იმისა, რომ მოსწავლეებმა მოცემულ ეტაპზე მიღებული ცოდნით მომავალში მხოლოდ რთული ქვეწყობილი წინადადების მთავარი და დამოკიდებული ნაწილების ერთმანეთისაგან გამოყოფა შეძლონ, ხოლო კორელატების მოძებნა გაუჭირდეთ. ამიტომაც უფრო მიზანშეწონილი იქნებოდა, თუ მე-9 კლასის ქართული ენის სახელმძღვანელოში კორელატიანი რთულ ქვეწყობილ წინადადებას დათმობოდა მეტი თეორიული მასალა და სხვადასხვა სახის, მრავალფეროვანი დავალება სავარჯიშოებით.

5.2.2. უკორელატიო რთული ქვეწყობილი წინადადების სწავლება.

როცა ქვეწყობილ წინადადებას ვაცნობთ მოსწავლეს, მთელი აქცენტი გადაგვაქვს გარეგან (კორელატი-მთავარში, კავშირი/საკავშირებელი სიტყვა-დამოკიდებულში) და

შინაგან (კითხვის დასმა და დაქვემდებარებითი დამოკიდებულება) ნიშნებზე. აქვე ხდება ისეთი კონსტრუქციების განხილვა, როცა მთავარში კორელატი არ არის წარმოდგენილი და დამოკიდებულში კავშირი ან საკავშირებელი სიტყვა, თუმცა იგულისხმება და მათი აღდგენა მარტივია. თუმცა ჩვენ აღნიშნულ ქვეთავში ვგულისხმობთ იმ ტიპის ჰიპოტაქსურ კონსტრუქციებს, რომლებშიც კორელატი არც არის და არც იგულისხმება. როცა მოსწავლეს ქვეწყობილ წინადადებაში ხელჩასაჭიდი სწორედ კორელატი აქვს, უჭირთ უკორელატო წინადადებების ფუნქციის ამოცნობა, იწყებენ კითხვის მორგებას მთავარ კომპონენტზე და შესაბამისად კორელატის აღდგენას, თუმცა ვერ ახერხებენ, რაც იწვევს გაუგებრობას. ამიტომ ვფიქრობთ, უკორელატო წინადადებები ერთად, ერთ ჭრილში განვიხილოთ, რომელთაც მთავრის მიმართი დამოკიდებული წინადადებები ვუწოდოთ, რადგან ამ ტიპის დამოკიდებული წინადადებები მიემართებიან მთელს მთავარ წინადადებას და არა მის რომელიმე წევრს (კორელატს).

შეიძლება ვთქვათ, რომ ქართულში გამოიყოფა დამოკიდებულ წინადადებათა ერთი ჯგუფი, რომელიც მიღებულია თანწყობილ წინადადებათაგან კავშირის შეცვლის (ან ჩართვის) გზით, სხვა ცვლილება არ ხდება, ამიტომაც არის, რომ ამ ტიპის რთულ ქვეწყობილ წინადადებებში დაქვემდებარება სუსტადაა გამოხატული, არ არის წარმოდგენილი კორელატი და არ დაესმის კითხვა. ზოგადად, უკორელატო წინადადებების ამოცნობა უფრო პრაქტიკული და ვიზუალური საშუალებებით ხდება და არა იმ სამი ნიშნით, რაც ზოგადად ახასიათებს კორელატიან რთულ ქვეწყობილ წინადადებებს.

5.2.3. შერეული სახის რთული წინადადების სწავლების მეთოდოლოგიური ასპექტები

ქართულში ჰიპოტაქსისა (ქვეწყობა) და მისი სწავლების საკითხთან ერთად, მეტად მნიშვნელოვანია შერეული სახის რთული წინადადების სწავლების მეთოდოლოგიურ ასპექტებზე მსჯელობა. შანიძე-კვაჭაძის სახელმძღვანელოში შერეული სახის რთულ წინადადებას ცალკე პარაგრაფი ეთმობოდა. შერეული სახის რთული წინადადების სწავლების მნიშვნელობა კიდევ უფრო დაკნინებულია თანამედროვე გრიფირებულ სახელმძღვანელოებში. მაგალითად, 2021 წელს გამოიცა ნანა სახეჩიძის, მაია მენაბდისა და ნათია ფურცელაძის გრიფირებული სახელმძღვანელო „ქართული ენა 9 (მოსწავლის წიგნი“, რომელიც აგებულია მისაწვდომობის, სისტემურობისა და თანმიმდევრულობის პრინციპების დაცვით, გამოყენებულია თანამედროვე სწავლებისათვის დამახასიათებელი

მეთოდოლოგიური მიდგომები (თვალსაჩინოებები: კოგნიტური სქემები, პრაქტიკული მაგალითები, რუბრიკები და სხვა), თუმცა მე-4 თავში, რომელიც ეხება რთულ წინადადებას, შერეული სახის რთული წინადადების შესახებ პარაგრაფი საერთოდ არ გვხვდება (სახეჩიძე, 2021:118).

განსხვავებით აღნიშნული სახელმძღვანელოსაგან, შერეული სახის რთულ წინადადებას ცალკე პარაგრაფი ეთმობა ა. არაბულის სახელმძღვანელოში „ქართული ენა და სინტაქსი 9 (მოსწავლის წიგნი)“. დაცულია სისტემურობისა და თანმიმდევრულობის პრინციპები, ჯერ მოდის პარაგრაფები რთული თანწყობილი და რთული ქვეწყობილი წინადადებებისა და დამოკიდებული წინადადებების შესახებ, ხოლო 23-ე პარაგრაფში მოცემულია (შერეული სახის რთული) ზერთული წინადადება (არაბული, 2021:63). არაბულის სახელმძღვანელო გამოირჩევა პრაქტიკული მაგალითების (სავარჯიშოებში წინადადებების) სიუხვით, საგაკვეთილო მასალის სწავლების მიზნების გამოკვეთით, წინარე ცოდნის გამააქტიურებელი კითხვებით, სხვადასხვა რუბრიკით „გაითვალისწინეთ“, „შენიშვნა“, თუმცა უფრო ნაკლებად გვხვდება ილუსტრაციები და კოგნიტური სქემები, ვიდრე სახეჩიძესთან. პერსპექტივაში მნიშვნელოვანია, რომ გრამატიკის გრიფირებულ სახელმძღვანელოებში მეტი ყურადღება დაეთმოს შერეული სახის რთული წინადადების სწავლებას და სათანადო პარაგრაფი დატვირთული იყოს თანამედროვე მიდგომების შესაბამისი აქტივობებით: პრაქტიკული მაგალითებით, რუბრიკებით, სქემებით, ფოტოებით.

თანამედროვე გრიფირებული სახელმძღვანელოების ნაწილში საერთოდ გამოტოვებულია ზერთული წინადადება, არ ეთმობა სათანადო ყურადღება. ყოველივე ეს ნიშნავს, რომ პრობლემური საკითხია არა მხოლოდ შერეული სახის რთული წინადადების სწავლების მეთოდოლოგიური ასპექტების დახვეწა, არამედ თვით ამ საკითხის სწავლების აუცილებლობის გააზრება.

თავი VI. მცირე მეთოდური გზამკვლევი

თანამედროვე ინოვაციური მიდგომები, ხერხები, აქტივობები და სტრატეგიები, რომლებიც სულ უფრო აქტიურად გამოიყენება სასკოლო სწავლებაში, იძლევა საშუალებას, რომ პარატაქსისა და ჰიპოტაქსის ახსნისათვის მასწავლებელმა შეადგინოს და იხელმძღვანელოს ეფექტური მცირე მეთოდიკური გზამკვლევით. ნაშრომის ფარგლებში

საკუთარი პროფესიული პრაქტიკისა და გამოცდილების გათვალისწინებით, წარმოგიდგენთ სხვადასხვა სასწავლო აქტივობას, რომლებიც მოსწავლეებს გაუმარტივებს რთული თანწყობილი და ქვეწყობილი წინადადებების გაგებას. ესენია: სასწავლო მენიუ; ჩასმის ხერხი; ფერადი ბარათები; კომიქსით სწავლება; ბარათებით სწავლების ტექნიკა; სქემებით სწავლება; ჯგუფური სამუშაოს მეთოდი (პროექტით სწავლება); სიტყვის/ცნების რუკა და სხვა. აღნიშნული აქტივობები ძალიან გვეხმარება, რომ ხელი შევუწყოთ მოსწავლეებში პარატაქსისა და ჰიპოტაქსის საკითხების უკეთ გაგებას. წარმოგიდგენთ რამდენიმე აქტივობის დეტალურ აღწერასა და მიზანს.

1. სასწავლო მენიუ. აღნიშნული აქტივობა მრავალმხრივ საინტერესოა. გათვალისწინებულია როგორც მოსწავლის შესაძლებლობა, მზაობა, ასევე სწავლის სტილი, ინტერესები და მიზნები.

აქტივობის აღწერა: მოსწავლეს კონკრეტულ თემაზე ეძლევა სამკომპონენტო დავალება. პირველი კომპონენტი - სავალდებულო. მოიცავს სამ სავალდებულო დავალებას, რომელთა შესრულება აუცილებელია; მეორე კომპონენტი - არჩევითი. მოიცავს სამ დავალებას, რომლებიც სხვადასხვა გზით ისახავს საკითხის შესწავლას და აერთიანებს აქტივობებს, რომელთაგან ყველას შესრულება არ არის აუცილებელი; მესამე კომპონენტი - არასავალდებულო. სამი - არასავალდებულო დავალება, რომელთა შესრულება არ არის სავალდებულო, თუმცა სასურველია თემის კარგად შესასწავლად.

აქტივობის მიზანი: გამოირჩევა ავტონომიურობის მაღალი ხარისხით, მოსწავლეებს აქვთ საშუალება აირჩიონ რთული ან ნაკლებად რთული დავალება. აქვთ არჩევანის თავისუფლება შესწავლის ფორმის, დავალების ტიპის, შესასრულებლად საჭირო დროის; მზაობის, ინტერესების, სწავლის სტილის მიხედვით (წარმოადგინონ პრეზენტაცია ან შეავსონ ცხრილი).

ნიმუში:

სასწავლო მენიუ

თემა: რთულ თანწყობილ და ქვეწყობილ წინადადებათა მსგავსება და განსხვავება

სავალდებულო დავალებები
(უნდა შეასრულოთ ყველა დავალება)

1. ცხრილის სახით წარმოადგინეთ, რა მსგავსებაა რთულ თანწყობილ და ქვეწყობილ წინადადებებს შორის;
2. ცხრილის სახით წარმოადგინეთ, რა განსხვავებაა რთულ თანწყობილ და რთულ ქვეწყობილ წინადადებებს შორის;
3. გაეცით პასუხი შემდეგ კითხვებს ზეპირად ან წერილობით. თანწყობილი წინადადება ქვეწყობილისაგან განსხვავდება ინტონაციურად. როგორ გესმით ინტონაციური განსხვავებულობა? დაასაბუთეთ:

არჩევითი დავალებები

(უნდა შეასრულოთ ჩამოთვლილთაგან ერთი დავალება მაინც)

1. რომელი ჯგუფის კავშირია გამოყენებული მოცემულ წინადადებაში და რომელი კომპონენტის კუთვნილებაა? ახსენით, რატომ? - დგას ბიჭი ბანზე და ბებერ თოთიას გასძახის, მაგრამ თოთიას არაფერი ესმის.
2. რომელი ჯგუფის კავშირებია გამოყენებული მოცემულ წინადადებაში და რომელი კომპონენტის კუთვნილებაა? ახსენით, რატომ? - ვკითხე, რადგან მტანჯველ ფიქრებს ვეღარ გავუძელი.
3. რომელი ჯგუფის კავშირებია გამოყენებული მოცემულ წინადადებაში და რომელი კომპონენტის კუთვნილებაა? ახსენით, რატომ? - მე ვფხიზლობდი და დიდი ბალი ბრწყინავდა წვიმის ყალბი მძივებით.

არასავალდებულო დავალებები

(მოცემული დავალებებიდან შეგიძლიათ შეასრულოთ, რამდენიც გინდათ ან არცერთი)

1. წარმოადგინეთ პრეზენტაცია იმის შესახებ, თუ:
  - ა. როგორია რთული თანწყობილი წინადადება და რა თავისებურებებით ხასიათდება?
  - ბ. როგორია რთული ქვეწყობილი წინადადება ადგილის, კავშირისა და ფუნქციის მიხედვით?
  - გ. რა არის რთული თანწყობილი და რთული ქვეწყობილი წინადადების მთავარი განმასხვავებელი ნიშანი?
2. წარმოადგინეთ სქემა რთული თანწყობილი და ქვეწყობილი წინადადების დამახასიათებელი ნიშნების შესახებ.
3. შეადგინეთ პატარა მოთხრობა ან კომიქსი რთული თანწყობილი და ქვეწყობილი წინადადებების გამოყენებით.

2. პარატაქსული და ჰიპოტაქსური კონსტრუქციების ამოცნობისათვის - ბარათებით სწავლების ტექნიკა

აქტივობის აღწერა: მასწავლებელი ამზადებს იმდენ ბარათს, რამდენი მოსწავლეცაა კლასში და ყოველ ბარათზე წერს თითო თანწყობილ ან ქვეწყობილ წინადადებას და ურიგებს მოსწავლეებს. მასწავლებლის სამუშაო მაგიდაზე ორ მხარეს დევს კონვერტები (მარცხენა მხარეს - რთული თანწყობილი წინადადებებისათვის, მარჯვენა მხარეს - რთული ქვეწყობილი წინადადებებისათვის). მოსწავლეებს 3 წუთი ეძლევათ იმისათვის, რომ ამოიცნონ ბარათზე მოცემული გრამატიკული კონსტრუქციის ტიპი და შესაბამის კონვერტში ჩადონ ბარათი. მასწავლებელი ამოწმებს ორივე ბარათს და კლასში განიხილავს, თუ რომელი წინადადებები ამოიცნეს სწორად მოსწავლეებმა და რომელი მიაკუთვნეს შეცდომით პარატაქსულ ან ჰიპოტაქსურ კონსტრუქციას. მასწავლებელი დამატებით ხსნის, თუ რა უნდა გაითვალისწინონ მოსწავლეებმა, რომ ამ სახის შეცდომები არ დაუშვან მომავალში.

აქტივობის მიზანი: აღნიშნული სწავლების ტექნიკა ემსახურება თამაშით, კეთების საშუალებით სწავლებას, რომელიც მოსწავლეებისათვის უფრო საინტერესო და სახალისოა, ვიდრე ტრადიციული მიდგომა - თეორიული მასალის მიწოდება სტატიკურად. ბარათებით სწავლების ტექნიკა ხელს უწყობს, რომ მასწავლებელმა პარატაქსისა და ჰიპოტაქსის ახსნის პროცესი გახადოს დინამიკური, ცალმხრივად ახსნის ნაცვლად, ჩართოთ სწავლების პროცესში მოსწავლეებიც. პრაქტიკული სამუშაო, როცა დამოუკიდებლად უწევთ კონკრეტულ დასკვნამდე მისვლას, მოსწავლეებს უკეთ დაეხმარება სასწავლო მასალის ათვისებაში.

3. პარატაქსისა და ჰიპოტაქსის ცნებების უკეთ გაგებისათვის - სიტყვის/ცნების რუკა.

აქტივობის აღწერა: მასწავლებელი მოსწავლეებს ჩამოუწერს დავალების შესრულებისათვის საჭირო 4 კომპონენტს: 1. სიტყვა (ცნება); 2. განმარტება; 3. მახასიათებლები და 4. შესაბამისი ტიპის რთული წინადადების შედგენა. მაგალითად, შეიძლება, მოსწავლეს შევთავაზოთ ცნება „თანწყობილი წინადადება“ ან „ქვეწყობილი წინადადება“. განვლილი სასწავლო მასალის მიხედვით, მოსწავლეს დაევალება, რომ განმარტოს თანწყობილი/ქვეწყობილი წინადადების ტიპი; აღწეროს მისი მახასიათებლები და მოიფიქროს ერთი შესაბამისი ტიპის რთული წინადადება (ინსპირაციისათვის შეუძლია, დააკვირდეს თანაკლასელებს და აღწეროს საგაკვეთილო პროცესი).

აქტივობის მიზანი: სიტყვის/ცნების რუკა მოსწავლეს დაეხმარება, რომ პარატაქსისა და ჰიპოტაქსის შესახებ უკვე დაგროვილი ცოდნა, წინარე, საბაზისო თეორიული ცოდნა გამოიყენოს ფუნქციურად. ამ სახის პრაქტიკულ სავარჯიშოს აქვს ერთგვარად შემაჯამებელი ხასიათი, რამდენადაც მოსწავლეს არა მხოლოდ რთული ქვეწყობილი ან თანწყობილი წინადადების ცნების განმარტების გახსენება უწევს, არამედ თავისი თეორიული ცოდნა გადმოაქვს პრაქტიკაში, როცა შესაბამისი ტიპის წინადადების შედგენაზე უწევს მუშაობა. ამდენად, სიტყვის/ცნების სქემის გამოყენება პარატაქსული და ჰიპოტაქსური კონსტრუქციების სწავლებისას ხელს შეუწყობს თეორიისა და პრაქტიკის ერთიანობის, თანადროულად გამოყენების უნარის გამომუშავებას მოსწავლეში.

4. პარატაქსული და ჰიპოტაქსური კონსტრუქციებისათვის დამახასიათებელი შესაბამისი კავშირებისა და სასვენი ნიშნების სწავლებისათვის - ჩასმის ხერხი

აქტივობის აღწერა: მასწავლებელი მოსწავლეებს წინასწარ ჩამოუწერს 8-9 თანწყობილ/ქვეწყობილ წინადადებას, რომელშიც გამოტოვებულია შესაბამისი კავშირი, ან სასვენი ნიშანი. მოსწავლეს ევალება, რომ ჩამოთვლილი პასუხებიდან (მაგალითად: „და“, „თუ“, „კი“, „ხოლო“, „მაგრამ“, სასვენი ნიშანი „ ,“ (მძიმე) და სხვა).

1. ხან წვიმდა ..... ხან მზე ანათებდა.
2. ერთი ამბობდა ლექსს, ... სხვანი ბანს ეუბნებოდნენ.
3. დღე იყო, ...მზე არსად ჩანდა.
4. ელგუჯა მიდიოდა ლაშქრად, ... გული კი შინ დარჩენოდა.
5. შუა ზამთარი იყო, ... ჯერ ერთი ფიფქიც არ დაცემოდა თბილისს.
6. ნინომ ნახევარი ფუნთუშა ძაღლს აჭამა, ... მეორე ნახევარი თვითონ შეჭამა.
7. გაზაფხული დადგა ..... მწვანედ შეიმოსა მიდამო.
8. მზე მთებში ჩამალულიყო, სხივი ..... ისევ ანათებდა ცას.

აქტივობის მიზანი: ჩასმის ხერხის გამოყენებით პრაქტიკულ მაგალითებზე მუშაობა მოსწავლეებში ხელს შეუწყობს პარატაქსის/ჰიპოტაქსისათვის დამახასიათებელი სასვენი ნიშნებისა და კავშირების შესახებ მიღებული ცოდნის გახსენება/შეჯამებას. მოსწავლეები,

ერთი მხრივ, შეძლებენ, რომ გაიხსენონ, თუ რომელი სასვენი ნიშნები და კავშირები გვხვდება პარატაქსულ ან/და ჰიპოტაქსურ კონსტრუქციებში, მეორე მხრივ - მათ სწორად გამოყენებას პრაქტიკაში, ფუნქციური დანიშნულებით.

5. კორელაციანი და უკორელატო რთული ქვეწყობილი წინადადებების ამოცნობისათვის - ფერადი ბარათები

აქტივობის აღწერა: მასწავლებელი იღებს მწვანე და ყვითელი ფერის ფორმატის ფურცლებს და ურიგებს მოსწავლეებს. მწვანე ფურცელი განკუთვნილია კორელაციანი რთული ქვეწყობილი წინადადებისათვის, ყვითელი - უკორელატო რთული ქვეწყობილი წინადადებებისათვის. პარალელურად სხვა ფურცელზე (იმდენი ფურცელი, რამდენი მოსწავლეცაა) მასწავლებელი დანომრილად ჩამოწერს კორელაციან და უკორელატო ქვეწყობილ წინადადებებს, ჯამში 5-6-ს. მოსწავლეებს ევალუბათ, რომ ამოიცნონ რთული ქვეწყობილი წინადადების ტიპი და ჩაწერონ მისი რიგითი ნომერი შესაბამისი ფერის ბარათზე (მაგალითად, თუ პირველი წინადადება კორელაციანია, რომაული ციფრი „1“ უნდა მიუთითოს მწვანე ფერის ბარათზე, თუ უკორელატოა - ყვითელი ფერის ბარათზე და ა.შ.).

აქტივობის მიზანი: აქტივობა მიზნად ისახავს იმას, რომ მოსწავლეებმა შეძლონ კორელაციანი და უკორელატო ქვეწყობილი წინადადებების სწორად ამოცნობა და დალაგება. ამ ტიპის აქტივობას თუ მოსწავლეების უმეტესობა წარმატებით გაართმევს თავს, ეს ნიშნავს, რომ მათ არა მხოლოდ კორელაციანი და უკორელატო ქვეწყობილი წინადადებების ცნებების გამიჯვნა შეუძლიათ ერთმანეთისაგან, არამედ კონკრეტული მაგალითების საფუძველზე პრაქტიკაში ახერხებენ რთული ქვეწყობილი წინადადებების ტიპების ერთმანეთისაგან გარჩევას. ფერადი ბარათების ტექნიკა სწავლების ერთ-ერთი თანამედროვე ხერხია, რომელიც ხელს უწყობს სასწავლო პროცესისათვის მრავალფეროვანი და საინტერესო ხასიათის მიცემას. მოსწავლეები ხალისით ცდილობენ, რომ ფერად ბარათებზე სწორად განალაგონ კორელაციანი და უკორელატო რთული ქვეწყობილი წინადადებები, რამდენადაც სწავლებას აქვს თამაშის ფორმა.

6. რთული თანწყობილი, ან რთული ქვეწყობილი წინადადების მახასიათებლების უკეთ გაგებისათვის - საკითხის რუკა.

აქტივობის აღწერა: ცენტრში (შუაში) კვადრატში მასწავლებელი წერს საკითხს/თემას (მაგალითად, რთული თანწყობილი წინადადება, ან რთული ქვეწყობილი წინადადება). კვადრატის გარშემო განლაგებულია 6 წრე, რომელშიც მოსწავლეებმა უნდა ჩაწერონ თემასთან დაკავშირებული ინფორმაცია (დეტალები). მაგალითად, 1. რთული თანწყობილი წინადადების განმარტება; 2. მაჯგუფებელ კავშირიანი რთული თანწყობილი წინადადება (მაჯგუფებელ კავშირები რთულ თანწყობილ წინადადებაში); 3. მაცალკეებელ კავშირიანი რთული თანწყობილი წინადადება (მაცალკეებელი კავშირები რთულ თანწყობილ წინადადებაში); 4. მაპირისპირებელ კავშირიანი რთული თანწყობილი წინადადება (მაპირისპირებელი კავშირები რთულ წინადადებაში); 5. უკავშირო რთული თანწყობილი წინადადება და სასვენ ნიშანი „ , “ (მძიმე); 6. კავშირიანი რთული თანწყობილი წინადადება. ანალოგიურად, შეიძლება, საკითხის რუკის გამოყენება რთული ქვეწყობილი წინადადების სწავლების დროსაც.

აქტივობის მიზანი: საკითხის რუკის შევსება მოსწავლეებს დაეხმარება, რომ რთული თანწყობილი (ან ქვეწყობილი) წინადადების შესახებ განვლილი მასალა გაიხსენონ მთლიანობაში, თემის ყველა ასპექტის გათვალისწინებით და თეორიულ მასალას მისცენ კონტრუქციული, ერთიანი ხასიათი. ეს მომავალში მოსწავლეებს გაუმარტივებს რთულ თანწყობილ (ან ქვეწყობილ) წინადადებაში გამოყენებული კავშირებისა და სასვენ ნიშნების სწორად გამოყენებაში. მოსწავლეებს არ გაუჭირდებათ, ერთმანეთისაგან გაარჩიონ რთული თანწყობილი წინადადების ტიპები კავშირების მიხედვით.

აღსანიშნავია, რომ ჯერ კიდევ შანიძე-კვაჭაძის გრამატიკის სახელმძღვანელოში გვხვდება ოთხკუთხედებისა და წრეებისაგან შედგენილი კოგნიტური სქემა. მაგალითად, რთული ქვეწყობილი წინადადების შესაბამის პარაგრაფში ოთხკუთხედი და წრე, არაბული ციფრებით გამოყენებულია რთულ ქვეწყობილ წინადადებაში შემავალი მთავარი და დამოკიდებული წინადადებების ერთმანეთისაგან გასამიჯნად, პრაქტიკული მაგალითის საფუძველზე. ეს ნიშნავს, რომ კოგნიტური სქემის ეფექტურობა სწავლებისათვის უფრო ადრე იქცევა მეცნიერთა ყურადღებას.

7. რთული თანწყობილი ან ქვეწყობილი წინადადების გარჩევისთვის - ცხრილი

აქტივობის აღწერა: მაგალითად, მასწავლებელი სთავაზობს მოსწავლეს რთულ თანწყობილ წინადადებას: „მზე ამოვიდა და ირგვლივ ყველაფერი განათდა“. მოსწავლეს ევალუება, გაარჩიოს ეს წინადადება ცხრილის პირველ ჰორიზონტალურ გრაფაში ჩამოწერილი კრიტერიუმების მიხედვით და შესაბამისად, შეავსოს მეორე ჰორიზონტალური გრაფა.

როგორია წინადადება შინაარსის მიხედვით?	როგორია წინადადება აგებულების მიხედვით?	რამდენი წინადადების გაერთიანები თაა მიღებული?	წინადადების ნაწილების ურთიერთმიმართება თანასწორი წინადადებისაგან შედგება თუ ერთი მთავარია და მეორე - მასზე დაქვემდებარებული?	როგორ უერთდებიან წინადადებები ერთმანეთს? (უკავშიროა თუ კავშირიანი? თუ კავშირიანი, რა სახის კავშირითაა შეერთებული... წინადადების ნაწილები (მაჯგუფებელი კავშირით თუ სხვა სახის კავშირით?)	როგორია აზრობრივი მიმართება კომპონენტებს შორის? (ერთდროულობა, თანმიმდევრობა თუ მიზეზშედეგობრიობა)
-	-	-	-	-	-

აქტივობის მიზანი: ცხრილის გამოყენებით მოსწავლეებს გაუმარტივდებათ რთული თანწყობილი წინადადების შესახებ განვლილი თეორიული მასალის შეჯამება და დაგროვილი ცოდნის სქემატურად გამოსახვა, რაც ნასწავლის განმტკიცებისა და შემდგომში მისი პრაქტიკაში გამოყენებისათვის მეტად მნიშვნელოვანია.

8. რთული წინადადების ტიპების (რთული თანწყობილი, რთული ქვეწყობილი და ზერთული წინადადებები) ერთმანეთისაგან გამიჯვნისათვის - ჯგუფური მუშაობა (პროექტებით სწავლება)

აქტივობის აღწერა: მასწავლებელი მოსწავლეებს ანაწილებს 3 ჯგუფად. პირველ ჯგუფს ავალეხს რთულ თანწყობილ წინადადებაზე, მეორე ჯგუფს - რთულ ქვეწყობილ წინადადებაზე და მესამე ჯგუფს - შერეული სახის რთულ (ზერთულ) წინადადებაზე მუშაობას.

მოსწავლეებმა უნდა გადახედონ განვლილ სასწავლო მასალას და დიდი ფორმატის ფურცელზე ჩამოწერონ რთული წინადადების შესაბამისი ტიპის ძირითადი მახასიათებლები და ქვესაკითხები, აგრეთვე, შესაბამისი კონსტრუქციის ამოცნობის სიმძლეები და პრაქტიკული მაგალითები. შექმნილ სასწავლო რესურსებს მოსწავლეთა ჯგუფები წინასწარ შეთანხმებულ დროს აცნობენ ერთმანეთს და ერთმანეთის მუშაობას აფასებენ მასწავლებელთან შეთანხმებული კრიტერიუმების მიხედვით, რომელიც შეიძლება, გამოიხატოს: მასალის ცოდნით; მასალის ვიზუალიზაციის ხარისხითა და გადმოცემის უნარით.

აქტივობის მიზანი: პროექტებით სწავლება ხელს შეუწყობს, რომ მოსწავლეებმა გაიხსენონ რთული წინადადებების ტიპებისა და მათი თავისებურებების შესახებ განვლილი სასწავლო მასალა და ერთმანეთს გაუზიარონ ცოდნა, გამოცდილება და აზრები, მათ შორის პარატაქსული და ჰიპოტაქსური კონსტრუქციების ერთმანეთისაგან განსხვავების სირთულეებთან დაკავშირებით და იმსჯელონ გადაჭრის გზებზე. ეს, საბოლოო ჯამში, ხელს უწყობს ცოდნის კონსტრუირებას, ინფორმაციის გენერირებას.

ჯგუფური სამუშაო დაეხმარება მოსწავლეებს, რომ, ერთი მხრივ, ზერთული წინადადებისაგან გამიჯნონ თანწყობილი და ქვეწყობილი წინადადებები და მეორე მხრივ - ერთმანეთისაგან, რადგან ხშირია, როცა მოსწავლეებს უჭირთ პარატაქსისა და ჰიპოტაქსის ერთმანეთისაგან გარჩევა.

9. პარატაქსული და ჰიპოტაქსური კონსტრუქციების ამოცნობისათვის -მხატვრული ტექსტების გრამატიკული ანალიზი

აქტივობის აღწერა: აღნიშნული აქტივობა ბოლო ეტაპზეა მიზანშეწონილი, როცა მოსწავლეები უკვე გარკვეული არიან თეორიულ საკითხებში, წინადადების დონეზე გაანალიზებული აქვთ წინადადების ტიპები, მასწავლებელი სთავაზობს მოსწავლეებს ნაწყვეტებს, მონაკვეთებს სხვადასხვა მხატვრული ტექსტიდან (ლექსი, ესე, რომანი, მოთხრობა). მოსწავლეებს ევალებათ, მხატვრულ ტექსტებში ამოიცნონ რთული თანწყობილი და რთული ქვეწყობილი წინადადებები, მათი რიტორიკული თუ სტილისტური მიზნებისათვის გამოყენების თავისებურებები და ა. შ.

აქტივობის მიზანი: გრამატიკის საკითხების ლიტერატურასთან ინტეგრირებულად სწავლება ხელს უწყობს მოსწავლეებში პარატაქსული და ჰიპოტაქსური კონსტრუქციების ამოცნობისა და ერთმანეთისაგან გარჩევის უნარის განვითარებას. საბოლოო ჯამში, ეს უზრუნველყოფს, რომ გრამატიკული საკითხები მოსწავლეებმა მზა სახით კი არ დაიზეპირონ, არამედ დამოუკიდებლად მივიდნენ საჭირო დასკვნებამდე, რაც მათ გაუადვილებს პარატაქსისა და ჰიპოტაქსის გაგებასა და ათვისებას, მიღებული გრამატიკული ცოდნის კონტექსტში ფუნქციურ გამოყენებას.

ქართული ენის გრამატიკის სწავლებისას სამი რამ უნდა გავითვალისწინოთ: გრამატიკა – როგორც წესები, გრამატიკა – როგორც ფორმა და გრამატიკა – როგორც რესურსი. ბევრისთვის გრამატიკა ხშირად ასოცირდება წესების შესწავლასთან. მასწავლებლების ნაწილი მიიჩნევს, რომ წესები ის საძირკველია, რომელზეც მოსწავლეთა ცოდნა იგება. ზოგიერთი მათგანი ფიქრობს, რომ გრამატიკა ერთ-ერთი იმ რესურსთაგანია, რომელიც ენას გააჩნია კომუნიკაციის დამყარების ხელშეწყობისათვის. ენის გაკვეთილზე გრამატიკული ასპექტების ახსნისას ყურადღება უნდა გამახვილდეს მხოლოდ იმ გრამატიკულ თავისებურებებზე, რომლის ცოდნაც აუცილებელია მოსწავლეებისთვის. ამასთანავე, ახალი გრამატიკული საკითხის ახსნისას საჭიროა წარმოვაჩინოთ მისი ორი განსხვავებული ასპექტი: ფორმა და გამოყენება. „ფორმა“ გულისხმობს ერთეულის გრამატიკულ ფორმას და წესებს, ხოლო „გამოყენება“ – კონტექსტს. კონტექსტი ის ინფორმაციაა, რომელსაც მოსწავლე თავისი შედგენილი ან მოძიებული წინადადებებით გადმოსცემს.

გრამატიკული ასპექტების სრულყოფილად ასახსნელად ჰარმერი გვთავაზობს PPP მოდელს, რომელიც მოიცავს სამ ეტაპს: პრეზენტაციას (Presentation), პრაქტიკას (Practice) და წარმოებას (Production). გოუერს, ფილიპს და უოლთერს (მიაჩნიათ, რომ სამი PPP მოდელი განსაკუთრებით სასარგებლოა იმ მოსწავლეებისათვის, რომელთა კომპეტენციაც დაბალია. აღნიშნული სამი ეტაპიდან „პრეზენტაცია“, ჩვეულებისამებრ, გულისხმობს მოსწავლეთათვის ახალი მასალის ახსნას. ამ ეტაპზე მასწავლებელი ხსნის ახალ საკითხს მხოლოდ იმიტომ, რომ გამოარკვიოს მოსწავლეების მანამდე არსებული ცოდნა, რომელსაც მოჰყვება კითხვა-პასუხი და დისკუსია. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, პრეზენტაციას მოსდევს მეორე საფეხური – პრაქტიკა, რომლის დროსაც მოსწავლეები ვარჯიშობენ (გუნდურად, ინდივიდუალურად, წყვილებში...) იმ საკითხებზე, რომლებსაც მასწავლებელი ავალეს და რაც გამორიცხავს ყოველგვარ კრეატიულობას მათი მხრიდან. მესამე საფეხური არის – წარმოება, რომლის დროსაც მოსწავლეები დამოუკიდებლად მუშაობენ, ეძებენ ტექსტში საკითხის შესაბამის წინადადებებს.

პირადი გამოცდილებიდან გამომდინარე, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ გრამატიკის ნებისმიერი საკითხის სწავლებისას უნივერსალურ მეთოდად შეიძლება ჩავთვალოთ გამეორების მეთოდი და „გახადე აზროვნება ხილული“, ეს უკანასკნელი მეთოდი გვეხმარება აზროვნების კულტურის დანერგვაში, რომელიც ხილულს ხდის მოსწავლეების აზროვნების პროცესს. თუ რას ფიქრობს, როგორ აღიქვამს ის კონკრეტულ საკითხს. ერთ-ერთი მიზეზი, რომლის გამოც ასე ძნელია მოსწავლეებისთვის აზროვნების სწავლება, არის ის, რომ აზროვნებასთან დაკავშირებული კოგნიტიური ქცევები უხილავია.

აქედან გამომდინარე, მოსწავლეებისათვის იმის სწავლება, თუ როგორ იაზროვნონ, მოითხოვს სტრატეგიებს, რომელიც აზროვნებას უფრო „ხილულს“ გახდის.

უნდა აღვნიშნოს, რომ ტრადიციული განათლების ნაკლოვანება სწორედ ის იყო, რომ არ გამოიყენებოდა მრავალფეროვანი მეთოდები სხვადასხვა მზაობის, განსხვავებული კომპეტენციისა და მოტივაციის მოსწავლეთათვის. აქედან გამომდინარე, შემოთავაზებულ გზამკვლევაში წარმოდგენილი მეთოდები დაეხმარება მასწავლებლებს გრამატიკის გაკვეთილი იყოს უფრო საინტერესო, სახალისო, მოსწავლეზე ორიენტირებული და მათ საჭიროებებზე მორგებული. ყველაფერი ეს რომ კარგად განხორციელდეს, აუცილებელია გრამატიკის სახელმძღვანელოების დახვეწა-დამუშავება, საათობრივ ბადეში ენისა და ლიტერატურის

საათების თანაფარდობა და გრამატიკის ცალკე დისციპლინად გამოყოფა. სწორედ ინტეგრირებულმა სწავლებამ გამოიწვია ის, რომ დაიჩრდილა გრამატიკა, გადაიფარა ლიტერატურის საათებით და მხოლოდ მასწავლებლის კეთილ ნებაზეა დამოკიდებული, ჩაატაროს გრამატიკის გაკვეთილები, თუმცა ხშირ შემთხვევაში მასწავლებლის კომპეტენციაც თამაშობს დიდ როლს.

აქვე უნდა ითქვას ისიც, რომ გრამატიკისადმი უარყოფითი დამოკიდებულება განპირობებულია ფსიქოლოგიური ფაქტორებითაც, რაც ძირითადად ასოცირდება გრამატიკული წესის დარღვევით გამოწვეულ მღელვარებასთან. როგორც მარტინსენი აღნიშნავს, მოსწავლეების შეხედულებით გრამატიკა ეს არის მომგებიანი/წამგებიანი თამაში: თუ წესებს დაცავს გაიმარჯვებს და თუ დაარღვევს აუცილებლად წააგებ. მართალია, გრამატიკის სწავლა იშვიათადაა სახალისო, მაგრამ იგი ზედმეტად ნეგატიურ ემოციებთან მაინც არ უნდა იყოს დაკავშირებული. დადებითი ემოციები და დამოკიდებულება მეტად შეუწყობს ხელს მასალის დამახსოვრებას. ამიტომ აუცილებელია, გავამრავალფეროვნოთ სწავლების მეთოდები და გამოვიყენოთ საინტერესო, სახალისო საშუალებები, რაც, თავის მხრივ, ხელს შეუწყობს გრამატიკისადმი ნეგატიური დამოკიდებულების გაქარწყლებას (პოზიტიურით შეცვლას). პოზიტიური დამოკიდებულებები კი გრამატიკის წარმატებით დაუფლების საწინდარია.

კვლევის ანალიზი

ქართულ სკოლებში რთული წინადადების, კერძოდ, პარატაქსისა და ჰიპოტაქსის სწავლებასთან დაკავშირებული სირთულეების შესწავლისა და მათი გადაჭრის გზების გამოკვეთისათვის ნაშრომის მოცემული თავი დავუთმეთ კვლევით კომპონენტს. სამეცნიერო კვლევის მეთოდებიდან უპირატესობა მივანიჭეთ რაოდენობრივ კვლევას, რამდენადაც ჩვენთვის დეტალური თვისებრივი (აღწერითი) მონაცემების მიღებაზე უფრო მნიშვნელოვანი საერთო სურათის, არსებული რეალობის წარმოჩენისათვის ამ შემთხვევაში იყო ერთდროულად რაც შეიძლება ბევრი რესპონდენტის გამოკითხვა და სტატისტიკური მონაცემების შეგროვება. რაოდენობრივი კვლევა გულისხმობდა ანკეტურ გამოკითხვას, რის საშუალებასაც მარტივად იძლევა Google Forms ინსტრუმენტი. კვლევის ჩატარებისას გათვალისწინებული იყო ანონიმურობისა და კონფიდენციალურობის მოთხოვნები.

კვლევაში მონაწილეობა მიიღო ბათუმისა და ხელვაჩაურის კერძო და საჯარო სკოლების (№8 №10 №2 №15 №26, №22, №18, №5, ზემო წინსვლის საჯარო სკოლა, შპს. „ნერგები“, „საქართველო უნივერსიტეტის სკოლა“, „მასტერკლასი“, „თაობა“) ქართული ენისა და ლიტერატურის 100-მდე მასწავლებელმა. რესპონდენტები შეირჩნენ სტრატეგიცირებული შერჩევის მეთოდის გამოყენებით. კვლევაში ჩაერთვნენ საბაზო საფეხურის ქართული ენისა და ლიტერატურის მასწავლებლები.

რაოდენობრივი კვლევა, იგივე ანკეტური გამოკითხვა, ეყრდნობოდა Google Forms-ში წინასწარ შედგენილ 12-შეკითხვიან კითხვარს. კითხვები იყო შერეული სახის: 9 - დახურული (სავარაუდო პასუხებით) და 3 - ღია (სავარაუდო პასუხების გარეშე).

რაოდენობრივი კვლევის (ონლაინ გამოკითხვის) პერიოდი მოიცავდა ორ თვემდე ვადას: 30.10.2023 - 30.12.2023

რაოდენობრივი კვლევის პირველი ოთხი კითხვა დაეთმო ზოგადი ინფორმაციის გამოკითხვას, ე.წ. საპასპორტო ნაწილს, როგორცაა რესპონდენტთა სქესი, ასაკი, სამუშაო გამოცდილება და სკოლის ტიპი, სადაც დასაქმებული არიან. კვლევის შედეგებიდან გამოიკვეთა, რომ რესპონდენტები ასაკობრივი კატეგორიების მიხედვით თითქმის თანაბრად იყვნენ წარმოდგენილი. ყველაზე მეტი წილი, 40 % მაინც შეადგინა 30 წლამდე ასაკის მასწავლებლებმა, ხოლო 30-30 %-31-50 და 51 წლის და ზევით პედაგოგებმა. ეს გასაგებიცაა, რამდენადაც სკოლაში მუშაობით სულ უფრო ინტერესდებიან ახალგაზრდები.

კვლევის შედეგებმა აჩვენა, რომ რთული წინადადების, პარატაქსისა და ჰიპოტაქსის საკითხების სწავლებას ქართულ სკოლებში არ ეთმობა სათანადო ყურადღება, კვირის საათობრივ ბაღში გრამატიკის სწავლებისათვის ძალიან მცირე დროა გამოყოფილი, რაც რესპონდენტების პასუხებით დადასტურდა. პედაგოგების უმნიშვნელო ნაწილი უთმობს ჯეროვან ყურადღებასა და საკმარის დროს გრამატიკის საკითხების სწავლებას, რამდენადაც უმეტესობისათვის მთავარი მაინც ლიტერატურის სახელმძღვანელოებში მოცემული სასწავლო მასალის ამოწურვა, მოსწრებაა. გარდა ამისა, ნაკლოვანია თვით გრამატიკის სახელმძღვანელოებიც, რამდენადაც არაა რთული წინადადების ყველა ტიპი მოცემული და რიგ შემთხვევებში შეიმჩნევა კოგნიტური სქემების, პრაქტიკული სავარჯიშოების და სხვა სახის აქტივობების სიმწირეც თეორიული მასალის სირთულესთან შედარებით, რაც აძნელებს

პარატაქსისა და ჰიპოტაქსის საკითხების სრულფასოვნად გაგებასა და ათვისებას მოსწავლისათვის.

მართალია, კვლევის შედეგების მიხედვით, მასწავლებლების ნაწილი აცნობიერებს პარატაქსისა და ჰიპოტაქსის სწავლების კუთხით არსებულ გამოწვევებსა და მათი გადაჭრის აუცილებლობას, თუმცა მათ არც დრო და არც სასწავლო რესურსები აქვთ საკმარისი იმისათვის, რომ დამოუკიდებლად, საკუთარი ძალებით იმუშაონ აღნიშნული სწავლების პრობლემების აღმოფხვრაზე.

დასკვნითი დებულებები

ნაშრომის ფარგლებში შევისწავლეთ პარატაქსისა და ჰიპოტაქსის მახასიათებლები, მათი ადგილი ქართული ენის გრამატიკაში და წარმოდგენილი კონსტრუქციების სწავლების საკითხები თანამედროვე სკოლებში. აღნიშნული პრობლემის კვლევის საჭიროება ნაკარნახევი იყო იმის გააზრებით, რომ პარატაქსისა და ჰიპოტაქსის სწავლებას ქართული ენის გრამატიკის სწავლებაში მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს და დღემდე დაკავშირებულია რიგ გამოწვევებთან. სადოქტორო ნაშრომი მიზნად ისახავს ქართულ სკოლებში პარატაქსული და ჰიპოტაქსური კონსტრუქციების სწავლებისას გამოყენებული მიდგომებისა და მეთოდური ტენდენციების ანალიზს, არსებული გამოწვევების გამოვლენასა და ამ მიმართულებით ქართული ენის გრამატიკის სწავლების გაუმჯობესების გზების დასახვას.

თანამედროვე ქართულ სკოლებში პარატაქსისა და ჰიპოტაქსის სწავლებისადმი პედაგოგთა დამოკიდებულების შესწავლის მიზნით ჩავატარეთ რაოდენობრივი კვლევა, ანკეტური გამოკითხვის სახით, ხოლო ემპირიულ მასალად ავიღეთ მეთოდური გზამკვლევები და გრიფირებული სახელმძღვანელოები, რომლებიც გავაანალიზეთ შედარებითი მეთოდის საფუძველზე.

მეორეული მასალების (არსებული წყაროების) შესწავლის შედეგად ცხადი გახდა, რომ სკოლებში ქართული ენის გრამატიკის სწავლება განსაკუთრებით აქტუალური მე-20 საუკუნის პირველი ნახევრიდან გახდა, სკოლის შვიდწლიან გეგმაში ცალკე საათობრივი ბადის გამოყოფის საფუძველზე. შეიძლება, ითქვას, რომ სასკოლო გრამატიკის ელემენტარული კურსის სწავლებას შედარებით მწყობრი და სისტემური ხასიათი მიეცა შანიძე-კვაჭაძის „ქართული ენის“ სახელმძღვანელოს შემოღებით.

ძველი გრამატიკების საფუძველზე ქართული ენის სწავლების ისტორიის ანალიზმა აჩვენა, რომ ჯერ კიდევ მე-19 საუკუნიდან შეიმჩნევა გრამატიკის სწავლებისადმი განსაკუთრებული ინტერესი და „სამოციანელების“, იაკობ გოგებაშვილისა და სხვა ცნობილი მეცნიერებისა და პედაგოგების კვალი და ღვაწლი ქვეყნის წინაშე. ამ დასკვნის გამოტანის საშუალება მოგვცა იმ გარემოებამ, რომ სწორედ „სამოციანელები“ იყო ის თაობა, რომლებიც მე-19 საუკუნეში ანტიგრამატიკულ მოძრაობას დასაბუთებულად უპირისპირებდა მოსწავლის მიერ ენის ათვისების საქმეში გრამატიკული საკითხების სწავლების უპირატესობებს.

ასევე, საკითხის კვლევისას დადგინდა, რომ ჯერ კიდევ ძველი ქართული ენის გრამატიკებში შეიმჩნევა სისტემურობისაკენ სწრაფვა და თვალსაჩინოებების (ილუსტრაციების) მნიშვნელობის გათვალისწინების ტენდენცია. თანამედროვე გრამატიკებს ძველი ქართული ენის გრამატიკებთან ყველაზე მეტად სწორედ სისტემურობის პრინციპი აახლოებს, თუმცა სიახლეები გამოვლინდა რიგი საკითხების (ზმნის კატეგორიები, სახელზმნა და სხვა) სწავლებისა და გრამატიკის სწავლებისას ენობრივი და კომუნიკაციური უნარების განვითარების მიზნებზე აქცენტირებით. თანამედროვე გრამატიკების კიდევ ერთ თავისებურებად გამოიკვეთა საკითხების ორგანიზების პროგრესული ხასიათი, რაც გამოიხატა რთულად დასაძლევ სასწავლო მასალებზე უარის თქმითა და ასაკის შესაფერისი პროგრამების შედგენით. არადა საკითხის მიწოდების სტილი უნდა შეცვლილიყო და არა მასალის შემცირება.

ქართული ენის გრამატიკის სწავლების ისტორიის ანალიზისას ჩვენი ყურადღება მიიქცია იმ საკითხმა, რომ, მართალია, გრამატიკის სწავლებას დღეისათვის განათლების სფეროში მოქმედი არაერთი სამართლებრივი დოკუმენტი აწესრიგებს, თუმცა ამას მაინც უფრო ზოგადი ხასიათი აქვს, ვიდრე კონკრეტული. თვალსაჩინო გახდა მეთოდური სახელმძღვანელოების თვისებრივი (ხარისხობრივი) და რაოდენობრივი ნაკლოვანება. თითქოს იქმნება ახალ-ახალი მეთოდური სახელმძღვანელოები, თუმცა კონკრეტულად საგნოვრივი მიმართულებით - არაფერი კეთდება.

კვლევის ერთ-ერთ ამოცანას წარმოადგენდა გრამატიკის სწავლების ტრადიციული და თანამედროვე მეთოდების, გზებისა და ხერხების შესწავლა, მსგავსება-განსხვავებების გამოვლენა და უპირატესობების დასაბუთება.

გრამატიკის სწავლების ტრადიციულ და თანამედროვე მეთოდებს შორის ძირითად განსხვავებად გამოიკვეთა ის, რომ დღეისათვის ყურადღება გადადის ენის სისტემის სხვადასხვა ელემენტისადმი ინტეგრირებულ მიდგომაზე, ჰოლისტურ სწავლებაზე. თანამედროვე მეთოდებში აქცენტი გადატანილია მოსწავლეში კომუნიკაციური უნარ-ჩვევების, წერის, კითხვის, საუბრისა და მოსმენის კომპეტენციების ერთდროულად განვითარებაზე, თუმცა შედეგი არ არის სახარბიელო.

ჩვენი კვლევის ერთ-ერთი ამოცანა, აგრეთვე, იყო რთული წინადადების სწავლების მეთოდური ტენდენციების ანალიზი, გრიფირებულ სახელმძღვანელოებზე დაყრდნობით. თანამედროვე სახელმძღვანელოებიდან აღებული იყო 2021 წელს გამოცემული „ქართული ენა 9 (მოსწავლის წიგნი)“, ნანა სახეჩიძის, მაია მენაბდისა და ნათია ფურცელაძის თანაავტორობით და ავთანდილ არაბულის „ქართული ენა და სინტაქსი 9“, ხოლო ადრინდელი სახელმძღვანელოებიდან - 1984 წელს გამოცემული აკაკი შანიძისა და ლეო კვაჭაძის ქართული ენის მე-9 კლასის სახელმძღვანელო.

გრიფირებული სახელმძღვანელოების ანალიზმა აჩვენა, რომ თანამედროვე სახელმძღვანელოებში რთული წინადადებების სწავლებისას ნაკლებად არის დაცული მისაწვდომობის, სისტემურობისა და თანმიმდევრულობის პრინციპები, გვხვდება ხარვეზებიც, რაც ამ მიმართულებით მეტ მუშაობას მოითხოვს.

გრამატიკის ადრინდელ სახელმძღვანელოებში ნაკლებად გვხვდებოდა თვალსაჩინოებები (კოგნიტური სქემები, ილუსტრაციები, რუბრიკები) და, ძირითადად, თეორიული მასალით იყო შევსებული, თეორიულ ახსნას კი თან ახლდა მაგალითები და პარაგრაფების ბოლოს სავარჯიშოები, რაც სწავლების მხრივ საკმაოდ ეფექტური იყო იმ დროისათვის, თუმცა სწავლების თანამედროვე მოთხოვნები რამდენადმე განსხვავებულია. აუცილებელი ხდება ფსიქოლოგიური ფაქტორის გათვალისწინებაც, რომელიც ასოცირდებოდა გრამატიკის წესების გაზეპირებასთან, თითოეულ მოსწავლეზე მორგებული მეთოდისა და აქტივობის შერჩევა და, რა თქმა უნდა, ტექნოლოგიების მიზნობრივად გამოყენება.

თანამედროვე სახელმძღვანელოებში საკმაოდ ხშირად ვხვდებით კოგნიტურ სქემებს, ილუსტრირებულ დავალებებს, დასამახსოვრებელ რუბრიკებს, თუმცა მიზანშეწონილია, რომ ამ მხრივ კიდევ უფრო მეტად იყოს დატვირთული. მრავალფეროვანი სავარჯიშოების გარეშე მოსწავლის დაინტერესება ძნელი იქნება. მეორე მხრივ, გრამატიკის თანამედროვე

სახელმძღვანელოების ნაკლოვანება ისაა, რომ მწირია თეორიული მასალა, პრაქტიკული ნაწილი - მეტი (ეს ცუდი არ არის), მაგრამ მოსწავლეებს ხშირად უწევთ კონკრეტული ფორმების მექანიკურად დამახსოვრება და ვერ ახერხებენ განსხვავებული ფორმების ახსნა-დასაბუთებას. ამიტომაც არის რომ მასწავლებლებს უწევთ დამატებითი რესურსების მოძიება და გამოყენება, სხვადასხვა საიტებზე გრამატიკის დავალებებისა და თეორიული მასალის შერჩევა. ამიტომაც ძალიან მნიშვნელოვანია, გრამატიკის სახელმძღვანელოები იყოს თანაბრად ამომწურავი, როგორც სავარჯიშოების მხრივ, ისე თეორიული ახსნის თვალსაზრისითაც, რათა საჭირო არ გახდეს დამატებითი რესურსების მოძიება, რომლებსაც ყველა პედაგოგი ერთნაირად ან საერთოდ ვერ ახერხებს და მოსწავლეებიც არათანაბარ სიტუაციაში იმყოფებიან.

კვლევის ამოცანებს შორის განსაკუთრებით საყურადღებო იყო უშუალოდ პარატაქსისა და ჰიპოტაქსის სწავლებისადმი თანამედროვე მიდგომებისა და სათანადო მეთოდური გზამკვლევების ანალიზი. პარატაქსისა და ჰიპოტაქსის სწავლების საკითხებს სადოქტორო ნაშრომში ცალ-ცალკე თავები დაეთმო, რამაც მოგვცა საშუალება, მათთან დაკავშირებული თითოეული ასპექტი ამომწურავად ყოფილიყო განხილული და შესწავლილი.

კვლევის შედეგების თანახმად, პარატაქსისა და ჰიპოტაქსის სწავლება მნიშვნელოვანი საკითხი იყო განათლების ადრინდელ სისტემაშიც, სადაც მხოლოდ წინადადებების დონეზე ისწავლებოდა. ამას იმით სხნიდნენ, რომ აქტუალური იყო ენის ლიტერატურისაგან იზოლირებულად სწავლება. ამიტომ თანამედროვე ეტაპზე ჩაენაცვლა ენისა და ლიტერატურის ინტეგრირებული სწავლება. მეთოდურ გზამკვლევებში პარატაქსისა და ჰიპოტაქსის სწავლების თანამედროვე მიდგომების დანერგვისა და განვითარების საჭიროება დასაბუთებულია თეორიისა და პრაქტიკის ერთიანობის, ენობრივი საკითხის თეორიული ცოდნის კონტექსტში (პრაქტიკაში) ფუნქციური გამოყენების მიღწევის კუთხით, თუმცა უნდა ითქვას, რომ გრამატიკის ცალკე საგნად სწავლება სულაც არ უშლის ხელს, მიღებული ცოდნა გამოიყენოს ლიტერატურულ ნაწარმოებების დამუშავებისას და შემდგომ მხატვრული ტექსტის როგორც ენობრივი, ისე სინტაქსური ანალიზი.

თანამედროვე აქტივობებსა და მეთოდებთან ერთად, გასათვალისწინებელია კომფორტული სასწავლო გარემოს უზრუნველყოფის საკითხიც, რამდენადაც მასწავლებლის მოლოდინების ეფექტი მოსწავლეთა აკადემიურ მიღწევებზე საკმაოდ დიდია.

კვლევის შედეგების მიხედვით, ჰიპოტაქსის სწავლების კუთხით ერთ-ერთ სერიოზულ გამოწვევად რჩება ის, რომ რამდენიმე საკითხი ამოღებულია პროგრამიდან ან მასალა შეკუმშულია. სათანადო ყურადღება არ ექცევა კორელატიანი და უკორელატო რთული ქვეწყობილი წინადადებების სწავლებას. მნიშვნელოვანია, რომ თანამედროვე გრამატიკის სახელმძღვანელოებში უფრო მეტი თეორიული და პრაქტიკული მასალები დაეთმოს როგორც კორელატიან, ისე უკორელატო რთული ქვეწყობილი წინადადების სწავლებას, რათა მოსწავლეებს არ გაუჭირდეთ მათი ამოცნობა და ერთმანეთისაგან გამიჯვნა.

კვლევის შედეგად პრობლემურ საკითხად გამოიკვეთა შერეული სახის რთული წინადადების სწავლების მეთოდოლოგიური ასპექტებიც, რამდენადაც, თანამედროვე გრიფირებულ სახელმძღვანელოებში, ფაქტობრივად, გამოტოვებულია, ან უმნიშვნელო ადგილი ეთმობა რთული წინადადების ამ ტიპის სწავლებას. ადრინდელ გრამატიკებში (შანიძე-კვაჭაძე) რთული წინადადება ყველა თავისი ქვესახეობებით სრულყოფილად ისწავლებოდა. თანამედროვე სახელმძღვანელოებში რთული წინადადების რთული კონსტრუქციები საერთოდ არაა ცალკე განხილული. ეს ქმნის საფრთხეს, რომ მოსწავლეს ზერთული და რამდენიმე დამოკიდებულიანი წინადადება აერიოს სხვა ტიპის რთულ წინადადებებში. შესაბამისად, საჭიროა, დაისვას ქართული ენის გრიფირებულ სახელმძღვანელოებში რთული წინადადების ნებისმიერი კონსტრუქცია თანმიმდევრულად და სრულყოფილად იყოს წარმოდგენილი.

პარატაქსისა და ჰიპოტაქსის სწავლების ზემოდასახელებული საკითხების გაანალიზების პარალელურად, ნაშრომში წარმოდგენილია ჩვენეული მცირე მეთოდიკური გზამკვლევი, რომლის ფარგლებში პარატაქსური და ჰიპოტაქსური კონსტრუქციების სწავლების ეფექტურ ხერხებად, აქტივობებად და მეთოდებად მივიჩნევთ ჩასმის ხერხს, კომიქსებით სწავლებას, სასწავლო მენიუს, ფერად ბარათებს, სიტყვის/ცნების რუკას, სქემებით სწავლებას, ბარათებით სწავლების ტექნიკას, ჯგუფურ სამუშაო მეთოდს, იმავე პროექტებით სწავლებას და სხვა ინტერაქტიულ მეთოდებს. ვფიქრობთ, რომ აღნიშნული მეთოდებისა და ხერხების გამოყენება მეტად სასარგებლოა, რამდენადაც მოსწავლეებისათვის სწავლების პროცესს გახდის ერთდროულად საინტერესოს, სახალისოსა და შემეცნებითს. შედეგად მოსწავლეებს გაუმარტივდებათ პარატაქსისა და ჰიპოტაქსთან დაკავშირებული საკითხების დამახსოვრება

და თეორიული ცოდნის პრაქტიკაში გადატანა, ფუნქციურ კონტექსტში გამოყენება, წინარე ცოდნაზე დაფუძნებით ახალი გამოცდილების შექმნა.

ნაშრომის ფარგლებში ჩავატარეთ რაოდენობრივი კვლევა. პარატაქსისა და ჰიპოტაქსის სწავლების საკითხთან დაკავშირებით გამოვიკითხეთ ქართული ენისა და ლიტერატურის 100-მდე პედაგოგი. რესპონდენტების პასუხებმა აჩვენა, რომ გრამატიკის საკითხების, მათ შორის პარატაქსისა და ჰიპოტაქსის, სწავლებისათვის ქართულ სკოლებში არასაკმარისი დროა გამოყოფილი, უფრო ლიტერატურის სწავლებას ენიჭება უპირატესობა. პედაგოგების პასუხებით დადასტურდა მეორადი მასალების ანალიზის შედეგიც, რომ ენის გრიფირებული სახელმძღვანელოები სუსტია, ნაკლოვანია პარატაქსისა და ჰიპოტაქსის სწავლებისას თეორიული ცოდნის ფუნქციურ კონტექსტში ეფექტურად გამოყენების მიზნის მიღწევისათვის.

კვლევის შედეგებიდან ნათელი გახდა, რომ გრამატიკა ცალკე საგნად, დამოუკიდებელ დისციპლინად უნდა ისწავლებოდეს, საათობრივ ბადეში ცალკე საათები გამოეყოს. პარატაქსისა და ჰიპოტაქსის საკითხებს მეტი დრო დაეთმოს, გამოცდილი პედაგოგებისა და კომპეტენტური პირების მიერ შეიქმნას გრამატიკის ერთიანი სახელმძღვანელოები, რომლებშიც გათვალისწინებული იქნება ყველა ისეთი მოთხოვნა, რომლებიც ორიენტირებული იქნება მოსწავლეზე. ასევე, განათლების სისტემის მხრიდან გამოიცეს შესასრულებლად სავალდებულო მეთოდური ინსტრუქციები.

სადისერტაციო ნაშრომის ძირითადი დებულებები აისახა შემდეგ პუბლიკაციებში:

1. „რთული წინადადების სწავლების მეთოდური ტენდენციები გრიფირებული სახელმძღვანელოების მაგალითზე“ – 2022 წელი, საერთაშორისო კონფერენცია „განათლება, კვლევა, პრაქტიკა“ IV სამეცნიერო კონფერენცია. Telavi.edu.konference@gmail.com გვ.79. ISSN 2449-2337;
2. „უკორელატო რთული ქვეწყობილი წინადადების სწავლება“ – 2023 წელი, საერთაშორისო კონფერენცია „განათლება, კვლევა, პრაქტიკა“ VII სამეცნიერო კონფერენცია. გვ. 65-69 tamrikolomtadze@yahoo.com, E-ISSN 27 20-7900;
3. “პარატაქსისა და ჰიპოტაქსის სწავლების თანამედროვე მიდგომები და მეთოდური გზამკვლევის ანალიზი“ – 2023 წელი, სამეცნიერო რეფერირებადი ჟურნალი ენა და კულტურა №30, <https://enadakultura.com> გვ.100, ISSN-1987-7323;